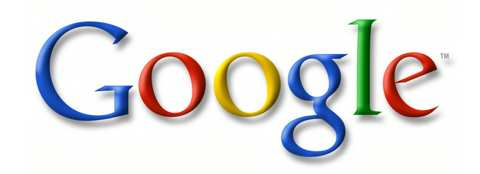
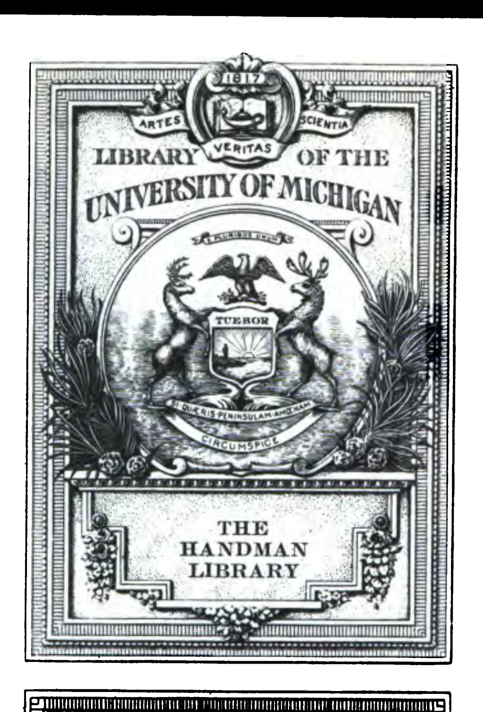

1817
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
SI QUAERIS PENINSULAM AMOENAM
CIRCUMSPICE
THE
HANDMAN
LIBRARY

BIBLIOTECA POPULAR
DE «L'AVENÇ»

SANTIAGO RUSIÑOL

D'aquí i d'allà

SEGONA EDICIÓ

Llibreria L'AVENÇ: Rambla de Catalunya, 24
BARCELONA

Núm. 1 50 céntims

D'AQUÍ I D'ALLÀ

S'ha fet d'aquesta obra un tiratge especial de 50 exemplars en paper satinat

SANTIAGO RUSIÑOL

D'aquí i d'allà

Records d'estudi. — El cavall den Peret
La fira de Bellcaire. — Cançons del poble. — El pati blau
Jardins de secà. — Els caminants de la terra
Les mosques. — Les velles. — A la campana. — Als xiprers

SEGONA EDICIÓ

BARCELONA
BIBLIOTECA POPULAR DE «L'AVENÇ»
1905

Tip. L'Avenç : Ronda de l'Universitat, 20

RECORDS D'ESTUDI

Els records, a dintre l cap, crec que fan com el vi dintre la bóta : a mida que van passant anys i més anys, s'evaporen i s'escapen com a fum per les esquerdes dels sentits; però ls pocs que queden en el fondo del cervell són més dolços i tenen més força i més graus.

Tant es així que, si un s'entreté a regirar aquest llibre de memories que portem escrit per dintre, sempre són els primers fulls els que llegim més de gust.

La portada d'aquest carnet de la vida la veiem més hermosa, vista de lluny; es més blava, més transparent, més pintada de vapors i tons suaus; i cada vegada que passem balanç de records, són sempre ls primers volums els que removem i espolsem am més carinyo pera que s conservin més temps.

De primer sols veiem, allà en el fons de la memoria, fets esborrats com a ombres; ombres pintades de tons esclariçats; cares sense forma de gent que havem conegut passant un dia entre la boira; siluetes que no podem definir, i una confusió de coses sense cos i de colors sense llum.

Després, més tard, ja s dibuixen els fets am més relleu, i aquests, que són els del fondo de la bóta, són els que guardem amb intima devoció. D'aquests records són els records d'estudi, d'aquell estudi que tants mals ratos ens donava i que després veiem tant de bon grat i an el qual fins voldriem tornar si ja no fossim massa grans.

. . . .

An el meu estudi s'entrava per un portal molt grandiós, immens, un d'aquests portalaços del carrer de la Barra de Ferro, d'una amplada que no tenia aturador. Tant gran era, que ls carros s'hi passejaven a dintre pera girar quan anaven en contra de la corrent, i pera descarregar bales de cotó i bótes de metzines, que enquibien, rodolant, cap a la fosca de dintre : ni en el carrer de Moncada hi havia un portal com aquell.

Passavem nosaltres per entremig d'aquell terrabastall de bultos, vigilant que no ns caiguessin a sobre, i, sortint d'aquella amplaria,

malgasto d'arquitectura, entravem a dintre d'una escaleta negra, fosca, humida i esquifida com l'escala d'un campanar, desde ont el nas s'enterava de totes les intimitats de la cuina i de l'olor de tots els fregits i sofregits que pujaven d'un cel-obert sense cel i am vista a un pou fondo i negre com una gola de llop.

Un cop a estudi, tocaven un bé de Déu de campanes, i, cantant els *buenos días*, ens en anavem a seure al nostre banc.

Allí era la classe de les *mañanas*, i a la tarda la fèiem allí mateix, i tot l'any, perquè no n'hi havia d'altra.

Era una classe pintada am dos mostrejats que van quedar sense avenir-se quan van aterrar l'arcova; una classe que no dava a cap carrer i que rebia claror per una gran claraboia ont hi venien a caure les miseries dels veíns de més amunt.

Allí s dibuixaven draps enganxats, o un estel, o un mirinyac, o bé una trena, que també hi havia qui li queia la perruca per allí en aquells pisos que no s veien.

Quan arribavem, el senyor Quim era a dalt de tot de la tarima, badallant, llegint el *Brusi* i remugant quatre paraules.

El senyor Quim era... un mestre més, es a dir, un altre desgraciat. De tres quarts d'edat, havia perdut pera sempre quasi tots els cabells

(els negres sobre tot) i lo millor de la dentadura. Les poques peces que li quedaven senceres se li sortiren de mare o de genives, i, negres i ensenyant les arrels de cap a cap, s'aguantaven gronxant-se, per la mandra de caure o per la força de l'arrelada costum. Recordo l seu vestit d'una manera confosa, i es que era d'un negre ben sospitós. Era d'aquell negre endolat i d'aquell llustre que no n dóna a qui l porta; d'aquell destenyit i tornat a passar pels tints, perdent a cada viatge un gruix; d'aquell endreçat prudent, que tanta pena fa an el que veu com an el que porta aquestes prendes que s'escursen de vergonya, i que an el pobre senyor Quim li posaven les bòtes al descobert, apedaçades am repunt, però, això sí, sempre enllustrades, sempre am les mitges-soles acabades de posar.

Així era ell en quant a fisic. Tocant a la part moral, el senyor Quim estava per l'antic sistema d'ensenyança : era home de palmeta i de rigor.

Però, ¡mare de Déu, com a dintre aquella caixa vella i forjada, i fins mal forjada, hi portava un esperit bondadós! (Aneu a fer cas dels homes!) Us prometia molta tunda i us en donava molt poca, i encara ben mal pagada. I es que quan la victima s queixava de la palmeta, el bon home deixava la feina pera l'altre

dia; i com nosaltres ja haviem sospitat que en el cor no hi duia taques, com a la roba, gemegavem abans de començar el repartiment, i ell plegava de fer mal i ens enviava de *rodillas* pera que ls pantalons paguessin la festa de la culpa i del rigor.

Dies hi havia (quan havia de girar el temps) que abans de començar la classe ja estavem tots agenollats; i com que an els pocs moments plantavem les mans a terra, al donar els tres cops reglamentaris allò semblava una classe de moltons.

Pam... pam... pam!... *Iluminad, Señor, nuestro entendimiento y voluntad para que las cosas que hemos aprendido* (que haviem d'apendre, en tot cas!) *nos sirvan para nuestro provecho espiritual y temporal.*

— *Amén,* — deia l senyor Quim fent anar el cap. — *Ahora vamos á ver quién sabe la lección.*

Gran i unic silenci sagramental : ningú responia. Bastava que ns preguntessin pera que en aquella casa s callés. Allí la xerrameca tenia de ser espontania i no pas molestada am preguntes indiscretes de coses que cap de nostres tenia gust de saber.

No recordo que mai el senyor Quim hagués ·edat satisfet. De la trentena d'agenollats, ·nitents, mai, però mai, va sortir una veu

que digués : «Aquí soc jo, senyor Quim. Pregunti sense temor, que li diré la veritat.»

Ell havia d'enterar-nos de coses que no sabia del cert, i fer-nos l'explicació en castellà, que era lo que l molestava més.

Aquell *Fleury*, que n'hi havia donat de mals-de-cap! A voltes, al bo d'una digressió sobre ls Faraons o el pas de l'aigua del Mar Roig, entrava la dòna del senyor Quim a preguntar-li a cau d'orella si volia cigrons a l'olla o fideus fins; i del Mar Roig saltava a l'escudella, i nosaltres aprofitavem aquell paro de discursos pera vessar tinta, tirar-nos boles mastegades i dar-nos uns quarts-i-ajuda que feien tremolar els bancs.

Però l *Fleury* rai! Sen feia de més i de menos. La *piçarra* era l verdader trenca-colls! Encara sembla que la veig : alta i ampla que hi podiem feinejar tres deixebles plegats quan hi havia sumes de compromís; negra i enllustrada com les bòtes del senyor Quim; plena de sets com un panyo de billar.

L'atacavem amb el guix, estovant-lo am l'halè pera que pintés més blanc; rascavem fort pera que la pols engrunada pogués servir-nos pera tirar-nos-la per la cara dintre un canó de paper; i, atrafegats, i pinta que pintaras, sempre a les sumes i restes hi trobavem a faltar numeros; numeros perduts que buscavem per

dalt del sostre, per les vigues i pels recons de la claraboia, entre ls drapots encastats i els troços de trena arnada.

Una vegada me van confiar una suma llarga i no la vaig equivocar. Déu del cel! El mestre, mig orgullós i enternit, me va dir:

—*Niño*, tu seras comerciant.

Vaig baixar del *banquillo* tot sofocat, i, siga l'estimul, o l'afició, o siga que estava escrit, desde aquell dia, quan els comptes no sortien (i no sortien mai), tenia d'anar a la *piçarra* a revisar-los i posar les coses en ordre.

Seguint aquest, arribavem a les dotze, pera anar a dinar; seguiem a la tarda ls estudis, i a les sis, baixant aquella escaleta, deixavem el senyor Quim copiant uns papers sellats que l'ajudaven a viure, perquè tampoc an ell no li sortien els comptes.

Me recordo que, trencant per Santa Maria, passavem per sota ses altes parets negroses; que allí juntavem els nostres crits als crits de les orenetes i als repics de les campanes, i que, com un vol de pardals, atravessavem el Born, i corriem, corriem fins als glacis, allavores plens de runa i de molça i de pedretes ılçinades.

Per això hi anavem, viva Déu! pera fer ›drades. Jo, si bé no era dels valents (bé 'està l dir-hol), corria allí com els demés i

batallava i tirava pedres, i fins ne rebia, perquè aquells eren els jòcs i costums del meu estudi, i tenia de seguir pera no passar per gallofo.

I, pera seguir-los, que n'havia fet de campanes!

Tantes, però tantes, que, sentint-ne ls repics a casa un dia una tarda, fins van pendre providencies.

Van parlar a soles amb el senyor Quim a la sala de confiança, vaig veure cares series, fronts arrugats i mirades renyadores, i de resultes me van posar a mitja pensió am totes les campanilles.

El senyor Quim mai se n'havia vist de més grosses. Anava tot esverat i no sabia què li passava. Per ultim, posant-se sobre sí i posant un plat més a taula, « — El tindrem com de familia », me va dir. I, fent-me lloc entre la mestressa i una filla d'uns vint anys endarrerits i malaltiços, vaig entrar de suplent familiar a la pensió tant temuda.

¡I am quina gana hi vaig entrar, am gran espant del senyor Quim, que temia no poderme-la detenir!

Sempre m recordaré d'aquella sopa de lletres que m daven més com instrucció que co a substancia alimenticia. No, de substancia n'hi havia : era un caldo de malalt que ns mei javem en plena salut, seguit d'una carn d'ol

barreja de coses aventureres, sense forma i sense solta.

Mentres durava l dinar, jo no deia una paraula, i es que m parlaven castellà, i això m tenia encongit de tal manera que m durava l'ensopiment fins als postres.

Fòra d'això, tenia raó l senyor Quim : me tractaven com si fos de la familia. Lo que es per mi, no quedaven de dir-se lo que ls venia a la boca. La dòna del senyor Quim, en català del clar i corrent, el mirava am tal despreci, li parlava am tal sobirana altivesa, que molts dies era l mestre en persona l que s quedava sense postres, fugint dels crits i aixecant-se de dinar més trist que si hagués vingut d'un enterro.

Aquells dies, a la tarda, *pagava* lo que prometia : plovien les palmetades com a pedra, i jo sol sabia d'on venien, sent com era l'unic entrant de la casa.

Jo rebia ls recados de confiança, tenia entrada a la cuina, podia anar al número cent sense alçar dits ni altres signes cabalistics, i una vegada cada mes ajudava a fer tinta, una tinta feta de boles de xiprer casolà, d'aquests xiprers de transició que hi ha a les portes dels fés de sisos i a les tavernes de luxe, i que ı un suc blavenc, poc vist sobre l cartipaç, ·ò negre sobre la cara i toçut sobre la roba prova de la més coenta bugada.

Jo sabia també que venien els examens, i vaig poder preparar-me.

Quin tragí en aquella casa a l'acostar-se l'acte solemne! Quina manera de feinejar vuit dies abans!

El dia del cop, a més de tots nosaltres, externs i pensionista, sense taques als dits, tallats de fresc els cabells i les sabates am la puntera lluenta, hi havia tots els parents davant per davant, amb el vestit d'anar a missa, tiessos i estirats, esperant les nostres savies respostes.

Hi havia, com a premis, xecolata amb enciamada pera les notes *sobressalients*, am secalls pera ls *notables*, i am llonguet pera ls *buenos* i passadors, a fi de que tot-hom pogués fer beguda segons el talent que demostrés en aquell acte.

Aquest començat, van ploure les preguntes del mestre, fetes am més por o prudencia que atreviment les respostes : va parlar-se llarg d'historia i de molts reis goths assassinats i d'altres que assassinavem, segons com venia a tom; vam seguir els rius més grossos i retreure les capitals més poderoses, i vam demostrar que, si no sabiem de llegir, sabiem al menys de lletra impresa, veient a tot això passar el llonguets com pedregada a cada mala resposta i sentir l'enciamada que sens acostava a la boca quan contestavem a temps i am punteria

Al tocar-me a mi, men vaig anar a la *piçarra.*

Quin tremolor! Entre aquella bona gent, menestrals del veinat, que havien guanyat les pessetes am la suor de l'honradesa i treient comptes cada nit, que tots sabien comptar amb els dits i duien xifres en el cap, era acte d'atreviment empendre-se-les amb els numeros davant d'ells.

Però com que l valor es el noi gran de l'ignorancia, servint-me de la tornada am que apreniem els comptes, la musica m portava ls numeros a l'orella com uns versos aritmetics, i am molt guix i paciencia van sortir-me unes sumes i divisions tant rodones, que, entre aplaudiments, el mestre m va tornar a dir:

—*Este niño será un buen comerciante.*

I em concedí enciamada.

I que de gust la vaig menjar!

Encara avui, quan hi penso, n e sembla que hi sento com un aroma de llorer, en aquell espès xecolata, que era un simbol. Encara la somnio, aquella enciamada tova, que era la flor natural d'aquells jòcs sense malicia.

. . . .

Va passar temps. El senyor Quim, instat r la seva dòna, que a taula mai li callava, fer reformes a estudi. Fins va repartir prosctes: mestre de dibuix, de solfa, de caligra-

fia i de piano... El seu empenyo va arribar a volguer fer portar una gorra d'uniforme.

Al primer mes van pujar per l'escaleta pares i mares acompanyant nois i prospectes, i la cosa anava endavant. A taula, el senyor Quim menjava postres, callava la mestressa, i fins la noia malaltiça semblava revifar-se com un pardal que veient pa mullat obre la boca.

Al piano hi havia vuit deixebles, i, com també m'hi apuntés, varen fer-me la confiança de dar-me a guardar la clau.

Això m va donar tant d'orgull que, oh malehida vanitat!, me vaig tornar enraonador. Res hi podia. No hi havia qui m fes callar, ni am precs ni am palmetes, ni am dugues hores de torna d'estar-me sol a sota un quinquer am mala cara escrivint el *verbo hablar*.

El pianista, el bon home!, sense passar per la solfa, va posar-me de mans al piano, enquerquerades com si no més hi hagués òssos, i a cops de regle als dits me feia passejar el teclat, amunt i avall, pujant escales i tornant-les a baixar, comprometent-hi i enredant-hi *sostenidos*, i sobre tot bemols, i acabant tals caminades per un cançament tant gran de colzes i munyeques, que ls braços semblava que m'hr vien fet quaranta hores de camí.

Era aixís el nostre mestre. Deia que l musica s'aprenia a copia de cançar an els altre

i a un mateix, i ens feia soportar exercicis corporals capaços de malmetre la salut.

Molts la van perdre segurament, ja que al cap de tres mesos no erem més que dos devots a pujar aquelles escales de Pilat.

L'unica distracció que ns donava aquell instrument toçut era quan el mestre l tenia d'afinar. ¡Quina illusió ns feia l veure aquelles cordes metaliques martellant-les am bastonets de baieta, que s movien i pegaven d'una manera tant suau i intelligent! ¡Am quin interès contemplavem aquell fondo d'harmonia, que era com un món per nosaltres desconegut! Per sort nostra, era l pobre piano tant vell, havia seguit tant terrer i ses fibres havien sofert tants desenganys, que cada punt hi erem a tenir-li d'estirar els nervis ensopits, i fa pena de pensar les queixes am veu de llàstima que donava mentres, sense pietat, el pianista li estirava les entranyes de llautó.

Però no era sol a queixar-se : també s queixava l senyor Quim, i amb altra veu que l piano, i am més raó, valga-m Déu!

Perquè als quatre mesos, an el piano erem tres, tres no més : el piano, el mestre i jo.

Tres a qui més disgustat i aburrit.

Tant aburrits que un dia, després de moltes voltes introduides d'uns exercicis capaços de dislocar el mostruari de dits, el mestre m va

dir que ho deixés correr això de tocar el piano; que per de prompte no hi tenia disposició; que... qui sab!... pot-ser més endavant, donant-me ell lliçons a casa, em vindria l dò de cop i volta per medis metafisics i filosofics que ell no m podia explicar.

Aquell dia mateix vaig fer entrega de la clau, i a la tarda ja se l'enduien embolicat com una caixa de morts.

Quins dies més negres van venir després! Que nuvol! Quina quietut!

De les lliçons aquelles no més he pogut guardar-ne que un vals! Un vals sense batejar, un vals d'orgue, un vals que no més m'agrada a mi.

Cada vegada que l toco veig passar aquells anys d'estudi, i cada nota es l'eco d'una altra nota de més lluny; de molt més lluny, dientme coses alegres que m'humitegen els ulls. I el toco tant sovint com puc, aquest vals carrincló : tinc por de que se m perdi pels dits, i, oh devoció del record!, si l piano es dolent i escardalenc, el toco molt més de gust perquè em recorda molt més el piano del senyor Quim.

. . . .

Pobre senyor Quim! El mal aire que v entrar per aquell portal!

Recordo vagament que un dia vaig ana corrent a casa l'apotecari; recordo que vai

dinar sol; que entraven els metges i sortien; que m van dir que la noia s'acabava i que enraonés ben baixet.

Recordo que m tractaven am més rigor que de costum; que tot feia olor de malalt; que la casa s'enfosquia darrera ls finestrons mig closos, i que l'escudella aquella s'aclaria, s'aclaria per moments.

Recordo també que un vespre, mentres am mandra escrivia *yo hablo, tú hablas, él hablará*, el senyor Quim copiava, com sempre, papers sellats, però am més febra que mai i amb el quinquer més encès.

Acostant-sem, me va dir que, en comptes d'escriure aquell verb que no m servia de res, que copiés papers dels seus com a castic, que em servirien pera l comerç, i jo vaig copiar coses i datos i fetxes que allavores no entenia i que ara veig massa clar lo que ell mai m'hauria dit.

Recordo que un dematí varen dir-me que era morta i que no hi anés aquell dia, que no hi anés fins l'endemà.

Tots hi erem i varem veure endur-sen la caixa com si fos un altre piano, i vam sentir plors sofocats, i, com vam sortir més aviat, cordo, per ultim, que vam tenir més hores ra fer pedrades als glacis, ben lluny el penment dels sofriments del senyor Quim.

. . . .

Però no recordo quan ni com vaig anarmen. A l'estudi hi va entrar com una fosca, una nit morta del pol que no s'acabava mai, i sé que m moria a dintre d'aquella gavia, i volia aire, aire i llum, i les parets m'estrenyien, i el sostre m'ofegava, i tot me queia a sobre com un pes que no podia aguantar.

. . . .

Al cap de molts anys, un dia vaig veure l mestre acompanyant nois d'estudi.

Era l de sempre : am la mateixa levita, am les dents més enfòra aguantant-se com una eura a sobre aquelles ruínes.

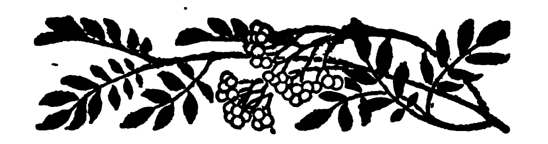
Veient que no m coneixia, vaig acostar-m'hi, i l'home va quedar tot sorprès de veure la creixença que havia emprès am tant dalit.

— Que tal? — va dir-me. — Ja deus ser un gran comerciant!

—Ja veurà,— vaig respondre-li tot confós; — per ara pinto teles.

— Pintes teles? I quin comerç es això?

— Mal negoci, senyor Quim. Es una mena d'ofici que dóna poc i que s'hi guanyen més llonguets que enciamades.

EL CAVALL DEN PERET

En sent a la tarda, quan el sol començava a cançar-se d'estar enlaire i anava acotxant-se a poc a poc darrera dels nuvols, venia a buscar-me la tartana den Peret, allí a un poble de la costa.

Pujava la capsa de pintar i el cavallet, entrava sota aquell toldo mostrejat a estil de canamaç, i, asseient-me sobre ls coixins, que treien el clin pel llustre, agafava les corretges.

Tant poca n tenia la bestiola, que, abans de saber si estavem a punt de marxa, allargava l coll tant com podia i, obrint els forats del nas pera pendre vent, tanta arrencada nia que, en compte de tirar, semblava que mpenyessin pel darrera. — Xooo! — cridam el personal de dintre; però, cah! : no hi llien bandos ni estiraments de genives! Allò

era un córrer a la baioneta per aquells carrers del poble, fent sortir mares de dintre les botigues a arreplegar criatures; un trontoll de molles i un aixafament de grava, un trasbals de sotracs, que semblava que s'anés a avisar la llevadora.

Qui ns hagués vist a la sortida, ens hauria pres pel correu o hauria cregut que feiem alguna prometença; però s'acabaven les cases i... adéu, presses!... Aquell cavall den Peret, tant tebió de sangs i fort de nervis; aquell histeric Rolando Furioso, aquella bestia siciliana, se tornava la més mansa criatura encara no s veia l despoblat davant de les ulleres, com si pensés : «Ja ns hem lluit davant del poble. Descansem davant del blau del paisatge, que no tinc joventut pera tants estragos.»

I es que l cavall den Peret (pobre cavall!) ne tenia un capdell de portar-nos a nosaltres i els anys que duia a sobre.

Tants ne duia, que ni ell mateix els recordava, i no hi havia més que veure-l pera compendre l'antiguetat del subjecte. Blanc de naixença, el temps l'havia tornat d'un gris de roba vella, d'un blanc que havia anat a la bugada, d'un cendrós destenyit per l'ús de la carretera; s'havia deixat els cabells cançat de mudar el pèl; i ja no tenia llustre en els defòres ni alegria en els dintres, ni un pam de pell

verge de nafra o garrotada. Mirat de *frente* no's veien més que genolls, i no més que costelles mirant-sel de perfil, i en el seu cos no més hi quedava crosta. L'unica molla, l'unica vida, là tenia concentrada a la cua, en les orelles i en el fons d'una mirada tristosota, d'uns ulls humids de bondat, guarnits de grans pestanyes que, brillant sota una còva d'òs, se veien verdosos i reflexats fent de mirall an el paisatge.

Amb ulls mig closos, anava caminant tot xano, xano, fent camí am santa filosofia. Portava un trot degenerat a pas de marxa, un pas gimnastic com si volgués llençar les cames lluny del cos, una tendencia a no fer res de lo que li manaven, toçut a la seva llarga experiencia, i sobre tot un cop d'esquena que feia grinyolar els pobres òssos del moble que ns servia de tartana, i el feia brandejar com un llaut trangolejant en terra seca.

Amb aquest pas reposat i somogut anavem terra enllà per la vora d'una vinya. El sol queia a l'esquena del cavall, pintant-li de blau sa silueta sobre la blanca carretera; i ell, a pesar d'aquella calma, d'aquella gran calma ue gastava, emprenia una suor que li baixava els torrents de les costelles com si fossin les essants d'una teulada. Pobra bestia! Suant o ixut, ell anava terra enllà missionista de la

carga. Ell seguia sa planeta : la desgracia de cavall destinat a ser el company de la persona, al jou d'un pès darrera com suplement d'esclavitut, per falta de paraula pera queixar-se. I de tant en tant s'aturava i mirava l'horitzó i s'espolsava les mosques que tenia a tret de cua i es tombava pera mirar-nos, i... — Apa, noi, — li dèiem, — que ja hi som! — I ell ho entenia, i la tartana tornava a sotraquejar com si fes aigües, i ell tornava a estirar el coll i a olorar el vent, i emprenia *l trot de l'herba.*

Ne dèiem *el trot de l'herba* d'un trot a la decantada que tenia, d'una marxa de bestia esperançada, d'un pas de pressentiment : sabia que ns acostavem al lloc de parar-se, allí en un prat d'herbeta pasturable, i això li donava tals forces de flaquesa, tanta força a les cames, que semblava que tingués la passió a la nota verda.

I això que d'aquest color no n tenia l tal prat ni pera l gasto d'esperança. Tant ressec era i tant mistic i aixelat i ple de brosses, tant despoblat el terrer i tant faltat d'arbres, que pera fer d'això de pintor me posava darrera la tartana i el cavall, i els feia servir pera donarme ombra.

No era dolenta per lo que a mi m convenia, però sí molt insegura i capritxosa, ja que quan més ensinistrat estava perseguint una

nota de color o un cap de nuvol, o burlant-se ella de mi, com si tot-d'una sortís el sol a donar llum an els meus dubtes, la claror que buscava i no trobava m'invadia l'estudi, i era que l'ombra se n'anava a pasturar, atreta per aquelles quantes herbetes d'herbolari, que semblaven més remei que substancia alimenticia.

Res més magre que aquell brenar fòra de temps. Arrocegant la tartana, el cavall pujava els marges pera haver una farigola, o un brot d'espigol, o una floreta més bonica a la vista que gustosa al paladar; estirava l coll tant com podia, am tot el bé de Déu de corretges, pera pasturar un branquilló; saltava pedres enllà, sempre amb el destorb de la ditxosa tartana; i, ell amoinant-se am la feina i jo am la meva, ens trobava la foscor, aquella hora solemne d'un dia més que acabava, d'un passet més vers el camí de la mort, d'una altra posta de vida.

Així semblava pressentir-ho la bestiola, i s'entornava tot trist per la carretera. Ja no era el trot lo que duia : era un pas d'anar a la processó o a un enterro, un caminar amb el cap baix, un ensopiment de marxa funebre am lluna, am veus de cap-al-tard, am queixes misterioses i crits d'aucells de nit i totes les mitges ombres d'aquella hora i totes les vaguetats i boiroses fantasies de la fosca.

* * *

Ja amb els fanals encesos entravem al poble i ens despediem del cavall.

Ell ja ho sabia, i a l'endemà ens el duien tot lo content que podia estar un cavall de tants anys i tantes xacres.

Cada dia fèiem la mateixa feina : gran arrencada, *trotillo*, trot de l'herba i marxa trista, i, a copia de fer lo mateix, haviem arribat que ns compreniem el genit.

Sabia tant els camins que teniem de seguir, coneixia tant les parades, que ell mateix se graduava la marxa, tombant aquí, passant allí per la drecera, aturant-se als llocs de fer beguda si ns descuidavem d'avisar-lo, i dirigint ell mateix la maniobra.

Ni fre necessitavem : el millor fre era la seva gran experiencia de la vida. Quan venia una baixada s'apuntalava a la tartana amb els colzes de darrera, posava les ferradures de talons i es deixava empènyer com si sentís la voluptuosa sensació d'anar en montanyes russes; quan tenia de pujar feia esses am malicia, i fins crec que ns feia l'ullet, somrient de sa travessura; quan era al pla feia i desfeia com si fos a casa seva.

Mai entre nosaltres teniem la més petita disputa : cor de cavall que vols, cor d'home que desitges. Un petit avís am les regnes bastava pera fer-lo cambiar de rumbo i de parer.

Si discutiem a dintre, ell s'esbravava am les mosques; s'adormia si cantavem, i semblava pendre part en la conversa am tal agrado, que molts cops l'empreniem de paraula i ell no ns contestava per prudencia.

Perquè de prudent ho era més que nosaltres mateixos. Mai relliscava ni posava una cama més enllà de la seva pariona sense mirar lo que trepitjava; se li podia posar un estenegall de criatures a la grava sense que n malmetés ni una; no ns gastava quasi res de ferradures, era aiguader i no tenia cap vici.

Bestia nascut, podent néixer persona, i sent-ho més que molts que ho semblen, aquell genit de cavall sens havia fet simpatic, aquell cos apropant-se a la mort a pas de carga ns havia robat la voluntat i ens feia llàstima, i li deixavem fer lo que volia, convençuts del poc temps que li quedava de vida.

* * *

Pobra vida! Poc creia jo tenir de veure-la acabar a l'anar-men un dia d'aquell poble, ni poc m'esperava presenciar sa agonia.

* * *

Va ser un dia de toros. La plaça estava

plena i el poble demanava *caballos* com una fera famolenca.

D'allí l fons va sortir un cavall blanc, un cavall que jo havia vist feia poc, el cavall den Peret, que se l'havia venut el dia abans. segons van dir-me.

Montat per en Badila, va comparèixer a les arenes entre crits i aplaudiments que rebia l picador, test i satisfet a sobre d'aquelles pobres costelles, somrient al poble que l cridava, quadrant sa corpulencia a sobre d'aquella magresa, séns recordar-se de la victima infeliç que duia a sota, content de l'exit i prometent lluir-se am la mirada.

Al mateix temps, el cavall, tapat d'ulls, obedient com sempre, manso de por i de vellesa, portava, illusionat, el trot de l'herbal Corria, l'infeliç, de costat sobre la pista, estirava l coll com si s trobés a la blanca carretera, i pot-ser s'extranyava de no sentir-se l pès de la tartana, i... qui sabl... se creia pot-ser també arribar an aquell camp d'espigol i flors blanques, an aquell pla de descanç am vistes a la serra, an aquell racer de planuria guarnit de nuvols o d'estrelles.

Pobre cavalll Tot-d'una, el toro l'embesteix i el picador l'atura. Hi ha un moment de quietut. S'apuntala la victima, i la fera li deixa al mig del pit una horrorosa ferida.

D'aquella ferida oberta, com una font abundosa, en comença a rajar sang; sang que li baixa per la cama i l'hi tenyeix de dalt a baix; li agafa un tremolor que li remou tots els nervis; un petaments de dents, una terrible suor; però no una suor com aquella d'aire lliure, sinó una suor negra que semblava destenyir aquella ossamenta, la suor de l'agonia que l matava séns defensa.

Després d'aquella, sempre entre aplaudiments, va rebre-n una altra, i continuà obeint, i una altra i d'altres, i van retirar-se ls picadors de la plaça.

* * *

Jo també volia anar-men i no sabia com fer-ho, i vaig quedar-me, i altra vegada va tornar el cavall a continuar el seu martiri.

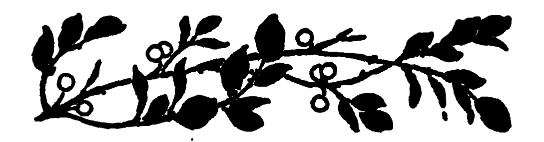
Ja no era l mateix de sempre : destroçat, replè d'estopa, quasi negre, volia trotar encara i no podia, volia estirar el cap i li queia, i no veia aont anava, i un cop hauria caigut, a no haver-se apuntalat a la barrera. De tant en tant tambalejava, i el picador temia que se li morís de sobte; donava un pas més i alçava aquella cama ferida; semblava que plorés : am tanta pena torçava l coll i el deixava penjar sobre l'espatlla.

Per ultim, un moço va acompanyar-lo a morir acostant-lo fins a la mateixa fera; per ultim, el toro va obrir-lo de dalt a baix, com esquinsant-lo; i obert de ventre, trepitjant-se ell mateix, per ultim va cridar el poble que l traguessin, no sé si per fastic o per llàstima.

I dic mal al dir per ultim. Per més que sembli impossible, encara l varem tornar a veure; encara, cusit, va pendre una altra pica; i allí mateix, a sota la barrera on me trobava, un moço li va donar una tremenda punyalada, i aquella fera d'home va ser en aquell moment el millor cor de tots els que s trobaven en la plaça.

Va ajeure-s el pobre cavall den Peret, va saccejar les cames de darrera am violencia, per ultima vegada va estirar el coll, i va quedar immobil sobre les brutes arenes.

Al cap d'una estona, encara va moure una orella, i va ser la darrera extremitut de la vida que fugia. Després era un pilot de carn amb uns ulls que encara miraven. Dintre d'ells, humids encara de bondat, guarnits de grans pestanyes, més enfonsats que mai dintre de la còva d'òs, ja no s'hi veia l paisatge : s'hi veia tot un poble que cridava i aplaudia.

LA FIRA DE BELLCAIRE

S'extén als volts del mercat de Sant Antoni, arreconades les barraques ambulants al peu d'unes grans parets de ferro; continúa per les amples i fangoses aceres del carrer d'Urgell, exposat el genero a la venda sobre l mateix terreno humid, i forma a la cantonada de les Rondes un cercol de barraques compactes i pintoresques a sota dels magres platanos, de branques seques i carregats de terroses boles, com parelles de pardals arrupits pel fred de la matinada.

Els diumenges al matí, quan baixen els tranvies plens d'obrers que vénen a ciutat a fer ses compres i divertir-se; quan llença l mercat, per les seves grans boques, les minyones de servei, plens els cistells com corns de l'abundancia; quan els carrers del Carme i

de l'Hospital són dos rius que vessen gent a la fira, es hermós espectacle aquell rusc d'abelles sota l foc d'un sol brillant : l'anar i venir i deturar-se davant de les improvisades tendes de ruínes; i forma l més extrany contrast veure l poble, de les festes, entre aquelles pobreses i desferres tirades per terra am la més casual incoherencia.

En res s'assembla aquesta fira a les fires de festa. En aquelles, qui va a fer compres hi va pera cumplir un desig : en aquesta es la miseria la que crida ls desgraciats. Allí hi van a guarnir-se de nou : aquí, a vestir-se am lo vell. Allí hi van amb el desig d'adornar el cos : aquí am l'urgencia d'amagar-lo a l'intemperie. En aquelles se vènen ilusions, i en eixa desenganys. Els marxants no ponderen a crits els generos com en aquelles, ont han de lluitar amb el capritxo : aquí saben per endavant que es la desgracia que ha de socórrer la venda, i s'esperen ajeguts i ensomniats que l'infortuni els porti compradors.

No s'ha de preguntar lo que busquen i desitgen a l'acostar-se a la barraca. Descalços se presenten si necessiten sabates; tremolosos de fred si ls falta abric; sense res al cap si falta gorra; i allí, entre lo molt i dolent q la miseria apilota, no trien lo que més adorn sinó lo que més abriga, i troben, en aqu

cementiri d'objectes, pobres prendes adobades i endreçadetes pera no morir-se de fred i seguir tirant per la vida.

Allí va a parar lo que llença l món per fastic o cansanci, lo que empenya la fam en les cases de prestams, lo que vessa del luxe i desprecía l'opulencia. Totes les pobres reliquies que deixa sobre la terra la presencia de la mort, tots els records que abandona l temps am la fredor de l'oblit, allí van a parar; allí jeuen sense calor sobre de les aceres, mentre 'l sol, am sa hermosa inconsciencia, ilumina aquelles fredes desferres, convertint aquell quadro de miseria en brillant escenari de colors, aon la llum del cel, la vibració de l'espai i l'aire del matí conviden l'home a viure, a oblidar-se de les penes i a gaudir els béns de la terra.

Allí, entre lo vell, se troba sovint lo antic; i els que sentim l'amor per les deixes del passat; els que escoltem amb atenció la parla del record am la fe de la mania; els que furem entre aquells pobres pilots alguna cosa que ns expliqui les sensacions d'altres temps, ¡quantes sentides historics havem pogut endevinar en aquells pilots de ruínes!

Tot recorda allí alguna cosa que fou i ja no es res; cada fragment porta en sa patina uada l contacte d'una carinyosa mà, el segell 'una ilusió o l'urpada del desengany; el frec

de vida tremola en aquells restos miserables, tebis encara i palpitants; i en muda i trista quietut guarden secrets de que foren testimonis, i semblen avergonyits de veure-s despullats i miserables davant del cel que ls somriu i sota dels ulls d'aquell món de curiosos que ls contempla am mirada cobdiciosa.

Sobre aquell camp de batalla, revolt i destroçat, la deessa Casualitat se complau en combinar epigrames dolorosos i contrastos d'amarguissima ironia. Allí havem vist, al costat d'un breçol, calent encara d'una vida que ha deixat el niuet pera volar en els camins de la terra, corones de mort ventureres, que esperen qui les compri pera servir de record a una altra tomba; allí, al costat d'un blanc vestit de nuvia, rosegat pel temps i perdut aquell color que un dia fou de rosa per la noia que vestí sa immaculada blancor, instruments de cirurgia inservibles de tant haver hagut de servir, que porten el record de dies tristos i el rovell del sofriment; allí, al costat d'un vestit de ballarina que conserva la suor de la joventut i el vici, eines de pagès oscades, brunyits els caires per la suor del treball; allí, al costat de joguines arrebassades a una pobra criatura per la despietada mort, dentadures postices que recorden la vellesa, i que, artificials fragments de coses mortes, han trobat una tomba artificial en aquell gran cementiri.

Allí van a parar les eminencies d'un dia, els idols caiguts, les glories arnades, les corones de llorer, les medalles i les creus, arrastrades per la corrent de l'oblit. Els retrats d'artistes i politics, de savis i comediants, de filosops i poetes, jeuen per terra allí, en pilots de paper rogenc, venuts a dos centims la lliura pera imprimir-hi altres heroes i altres idols reemplaçats en l'altar de la moda. El talent dels escriptors allí s calcula solament pel pès dels llibres; els quadros, pel valor del marc; l'exèrcit, per l'or dels galons; pels aucells dissecats, els savis naturalistes; pels ferros dels instruments, els fisics matematics, i tot pel pès de la materia.

Tot jeu allí atropellat, tot dorm en el mateix fang : sentiments i passions, virtuts i vicis: sols el record viu hi palpita i està vetllant en aquelles poblades soletats, i fa aturar el pensament pera meditar lo passat i pera escoltar les queixes d'aquelles pobres reliquies. Un pilot de botelles buides ens expliquen en parla muda les ubriagues sensacions i deliris voluptuosos que l suc de ses entranyes féu aixecar del fons de l'esperit en alegres i llunyanes orgies; un senzill teler de brodar, am la tasca [illegible]errompuda, ens inicía en un secret : la tran[illegible]ió, pot-ser, que va del treball abandonat a [illegible]andonament del cos; com un dominó rosa

passat, convertit en cortinetes, la rehabilitació tal volta de la dòna ja caiguda; dos retrats de groguenc daguerreotip sota un marc ens diuen que un dia van unir-se dugues ànimes en el camí de la terra pera seguir juntes la pelegrinació de la vida; el projecte d'una màquina en petit descobreix l'afany de renom d'un pobre ser ignorat, perdut entre la gentada, com el bocet oliós d'un quadro l somni de gloria d'algun oblidat artista.

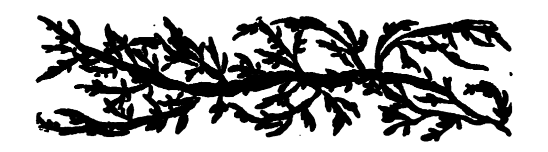
Centenars més d'objectes exciten la curiositat, motiven l'horror o desperten la simpatia. Llargues fileres de calçat, en les quals les mitges soles s'han anat sobreposant com en la terra les capes geologiques; gavies abandonades, d'on volaren els aucells, i que esperen pera tancar a la presó dels seus ferros altres pobres presoners; trenes ventureres, mustigues i passades, com tretes de les parets d'una ermita aon van anar com ex-voto; el segell d'una societat de credit que l descredit va portar a la bancarrota, tirant, a la vegada que l segell, una multitut de parroquians a la fira; mil objectes més, units per la desgracia, que formarien immensos catalegs de dolors; una arpa sense cordes, uns *gemelos* sense vidres, capses de joies ensenyant per sa oberta boca l motllo de lo que van contenir; calendaris d'anys endarrerits i altres objectes més que no recor-

da la memoria i que entren l'amargor en el cor del qui s'atreveix a remoure l fons d'aquella escuma, d'aquella escuma negra que llença l'humanitat en els temporals de la vida.

Aquesta es la trista fira. Fira de dol, a pesar de celebrar-se en dies de festa; fira de tarda ennuvolada, a pesar del sol de la nostra terra que l'ilumina; de desterro i abandonament, a pesar del bullici que l'inonda en onades de colors. Es l'herba del savi de Calderon que escup la miseria en les ciutats, i que, miserables deixes, serveixen encara d'abric a sers més pobres encara que acuden an aquell ultim refugi com qui va a la terra de promissió de sa promesa, com qui s'aferra a l'última esperança, abans que la desesperació s'apoderi del seu cor i entri l'abatiment a l'ànima caiguda.

Els objectes exposats a l'intemperie esperen llur planeta, pendent d'aquella ultima visita. D'aquella exhibició ambulant depèn el camí que tindran d'anar seguint; allí s regateja llur sort fins a l'ultim centim; però la Fatalitat està escrita en llur patina; i, siga la que vulgui la mà que ajudi a aixecar-los, no han de formar-se ilusions del pervindre amargant que ls espera, ja que es segur que en el curs de llur duració sols veuran nous dolors i noves miseries, aixugaran més llagrimes i sentiran noves quei-

xes, passaran altra volta per les cases de prestams, abrigaran cossos malalts i assistiran a darreres engunies, pera tornar, a l'ultim, xopats de desinfectants i plens de noves ferides, a mostrar el seu dolor sota l sol esplendent en les humides aceres de la fira de Bellcaire.

CANÇONS DEL POBLE

Què ho fa que sempre, a les hores d'esbogerrada alegria o de dolça tristesa, el pensament porta un raig de cançó an els llavis i que es sempre una cançó de la terra? ¿Què ho fa que, quan s'està alegre, la cançó aquella s torna trista, banya l'ànima am balsem d'olorosa boira, mitiga l riure am vel de tendresa, i quan se sent melangia retorna l cor a la vida, alenta l'esperit com beguda misteriosa? ¿Què ho fa que, quan ens deixem de teories, són aquelles cançons senzilles sentides en el breçol les que més ens commouen i les que aspirem per dintre amb els sentits més oberts?

No sé què ho fa, ni quina aroma porten, ni per què s claven en el cor i la memoria... però s'hi claven.

S'hi claven, i, sense donar-nos-en compte,

aquelles quatre notes de casa repetides, sempre iguals, sempre les mateixes, monotones com el cant de les onades, lleugeres com el salt d'aigua d'una font ja coneguda, ens diuen un món de coses, que no podriem entendre si fossin coses extrangeres. Al seu compas de somni veiem passar aquells primers anys de la vida boirosos i plens de llum esfumada; aquelles figures velades, crescudes després i apropades i tornades a perdre a un ultim terme com una extranya caricia; veiem passar el desig del primer amor, el petó dònat d'amagat, la mirada seguint l'estimada silueta que s'allunya; sentim el chor de caramelles a la somorta quietut de la morena i tebia nit; sentim cruixir la finestra, el cap de dòna que somriu de simpatia darrera dels finestrons; sentim caure una flor, humida encara dels llavis, i sentim l'eco allunyar-se poble endins, gronxat per una cançó que es nostra.

Ella es ben nostra, ja que l cant popular es com la veu misteriosa brotant del sentiment del poble; es com l'halè d'art del mateix poble; es com l'essencia d'esperit deixat pels que s'han trasmès com herencia de poesia; testament noble d'uns béns recullits vora del mar, a les veus de la plana, en els cants indecisos de la terra, a l'orquestra vibrant de les exteses quietuts, en aquell grandiós pentagrama on

volen com sensacions les queixes blaves tremoloses de les coses invisibles.

Perquè les cançons nostres, com totes les populars, com totes les de la terra, l'home les cull de la terra i són cullita pera l'ànima. Allí al Nord, ferits de boira, sobre les amples planures de la neu, les cançons surten tristes com cançó d'emigrant; allí a les altes montanyes, sobre ls nuvols revolcant-se per les valls, són estridents com crits d'aguila; revosten foc i vida les dels camps de Provença, melangia i anyorament a Galicia, i suau indolencia a Andalucia; i per tot arreu aon broten porten l'olor de la terra i el baptisme de poesia.

Les nostres són pobres i senzilles, però hermoses per sa mateixa modestia. Nascudes entre pins i banyades per la bromera del mar, tenen l'aspror de la terra i la salabror de l'aigua, però tenen el balanceig de les ones, i, com elles, s'aixequen i s'aplanen amb eterna i grandiosa cadencia; són de paisatge robust am linies gregues, senten l'olor del bosc i de les algues, ploren rient, i rient ploren; s'extenen tot plegat amb un compas de planura i s'aixequen com turons; prenen aire de llegenda, de retaule, de tradició i de rondalla, i sempre tenen remors de Catalunya, remors que ns estimem perquè són bells i són ais dels sospirs de coses nostres.

¿Qui no ha sentit, al sentir-les, tremolar-se? ¿Qui no ha sentit anyorar-se sota un cel ple de cascates d'estrelles al sentir un chor que passa com veu del mateix vespre, com poble que diu cantant lo que no pot de paraula? ¿Qui no ha comprès que aquelles veus van casades i s confonen am totes les veus de la nit; que són crits d'aquella mateixa nit nascuts en el misteri de l'ombra; que són brotades de plantes, sospirs de roques, xiulets de vent sortint per les esquerdes de la terra, brunzits i ecos de l'aire i sòns de flautes de les canyes harmonisats per l'ambient i apresos per l'instint de l'home? ¿Qui no ha comprès que aquell chor era una santa aspiració, es el calor del terroç encenent l'amor a la patria, omplint el pit pera la gran abraçada, empeltant sava de fe i extrenyent entusiasmes?

Sí : aquelles cançons són nostres, i no voldriem que s perdessin ofegades per cançons d'altres comarques.

No voldriem que un aire foraster les malgastés, les fes morir poc a poquet arreconades, que s vegessin ferides per cants que no vénen del paisatge, de cants malalts nascuts amb artifici i no portats per l'aire de la serra, ni gronxats per les onades del mar, ni trasmesos pel record, sinó per murgues forasteres, per joglars fills del gas am veu de nit enrogallada

per flamencs degradats, venint a cantar olor de vi en comptes d'olor de pampol, convertint en taverna la verda i hermosa vinya.

No voldriem que un dia ns quedessim secs de veu i tinguessim de cantar cançons llogades. Amb això, defensem-nos a cops de cançons, i cançons nostres, els que encara estimem la terra. Les cançons forasteres s'infiltren com verí en copa d'or, brunzeixen a l'orella com paraules de lleugera cortesana, però no han de consolar-nos quan el cos sens entristeixi i ens demani companyia, i ¡pobre poble ! que les perd pels dies tristos; el que deixa cantar la terra i no l'escoltà; el que, en braços d'amors fingits, deixa plorar les fonts sota l'arbreda, remorejar les veus de nit, clapotejar les onades, sense parar-se a sentir-les i trasmetre aquests ais an els fills que vénen!

Cantem en català, els que havem nascut a Catalunya! Cantem i tinguem present que l'integritat de la Grecia i la revolució francesa van fer-se amb una sola cançó, i que, si ns deixem conquistar per cants que no són nostres, pot-ser un dia no n tindrem i ens faran falta.

EL PATI BLAU

PERDONI : que tindria inconvenient en deixar-me pintar aquest pati?

— Ai, no, senyor : cap inconvenient, — va respondre-m una dòna d'uns quaranta anys alta, endolada i de cara bondadosa. — Però no sé què pot pintar-hi. Es molt petit i el tenim molt descuidat, perquè estic sola, amb una pobra germana que està molt mala, i no m queda temps per res.

— Es no més per pintar les flors.

— Ai! Pinti, pinti. Si l'hagués vist l'any passat, quan tots teniem salut i el meu marit (al cel sia) era viu, allavores sí que donava gust de veure. L'enredadera pujava fins al terradet, i aquí sempre teniem ombra. Però ara... ai!... ens falta l'humor, i les plantes volen esser cuidades lo mateix que les persones.

Desde que la noia petita està d'aquesta manera, les flors sembla que ho comprenguin.

Havia vist aquell pati desde l carrer : un forat de llum allà al fons, uns llims de claror, una claror de pessebre; les parets, blaves, d'aquell blau brutal, enter i sense mitges tintes, d'un ultramar violat, avergonyint el mateix cel de la costa; un pou també blau, una escala blava, i davant de la blavor un rengle de testos, d'olles blanques, de caixons i gerros, traient a fòra una volior de flors. Allí, malves reials, al costat de clavells encesos despentinant-se i caient en colorida cascata; allí, lliris d'una blancor sense màcula, prop de pensaments petits amb els ullets mig oberts i barbes de mariner; allí, grans hortensies perdent la verdor i agafant colors de rosa, i una gran enredadera clapejant de puntets d'or l'ombra de les rajoles.

En essent a la vora vaig veure que realment les plantes eren mal cuidades : tenien sed i calor, i les fulles se mustigaven i les flors se despintaven; sentien tristesa; sentien l'anyorament d'una mà que les mimés, l'abandono ls sortia a la cara, i les més sensibles, com els lliris i els jonquillos, torçaven el coll esllanguides, i semblava que patissin; però això feia que lo que perdien d'ufana ho guanyessin en simpatia.

Agafant una cadira que m va oferir la bona dòna, vaig començar a barallar-me amb el natural i el quadro. Refregava l color sobre la tela, esborrava i dibuixava i tornava a esborrar pera començar-ho de cap i de nou, amb aquella febra de la cosa que s comença; i la dòna, dreta al darrera, semblava interessar-se molt a la meva maniobra, i m'anava donant conversa:

— Veu? L'home d'una servidora era pintor de parets, i ja sé lo que es la pintura. Per pintar cortinatges a les sales i angelets a les alcoves, per imitar pedra-marbre i fustes, no n'hi havia cap com ell. Tenia unes mans de plata. Ai, Senyor, si l'hagués vist treballar! Se treia la feina dels dits en un no re. Però, pobret, se va morir, i... veu?... ara m queda la germana, que també la tenim *desuciada* dels metges.

Tot dient-me això, observava jo que mirava am molta atenció un balcó tancat que hi havia sobre l pati. Jo, ataleiat am la feina, contestava am monossilabs; i, creient que m destorbava, — Bé, doncs, — va dir; — men vaig fins a dalt. Vostè mateix: faci i desfaci com si fos a casa seva.

Vaig pintar encara una estona. El sol fugia, nfilant-se blau amunt, i anava a plegar, quan arrera ls finestrons del balcó que mirava quella dòna vaig veure una cara d'una grogor

esgarrifosa : dos ulls immensos i buids i enfonsats sota un front de calavera, que guaitaven amb un mirar dolorós clavats en els mateixos vidres. Semblava una noia jove i perdudament malalta; una morta, darrera l cristall de la caixa; una visió d'aquelles que deixen esgarrifances. Era com una impressió d'una figura de cera morint-se a dintre d'una escaparata; una impressió que a la nit se té un somni que s'hi assembla.

* * *

L'endemà, al tornar a la mateixa hora a continuar el meu pati, vaig trobar-me la malalta asseguda davant de les flors del fondo.

Dintre aquell bany de claror i dintre aquella magresa va semblar-me menys fantasma que l dia abans, més dòna, am més rastres d'hermosura. Els ulls eren blaus com el pati, i semblaven tenir a dintre una alegria apagada i una tristesa naixent, talment brillaven de joventut, i devegades se velaven d'una melangia tant fonda que no podien mirar-se. Eren el mirall d'un cor jove, retratant, d'una a una, les serenes i les boires que passaven per dintre d'un pensament. Una aureola malalta ls voltava moradenca i els feia semblar dos sols que s ponien voltats de glaces de posta. Deve-

gades semblava una criatura, i altres una velleta; però devia tenir uns setze anys. Pobra flor! Poncella i ja desfullant-se!

— Escolti, — va dir-me am veu apagada; — que li faig nosa?

— No, filla : de cap manera.

— Es que, si li privo la vista, me n'aniré.

— No s mogui pas : primer me n'aniria jo.

No 's va moure, pobreta; no 's va moure ni un moment, no més quan tossia. No s va moure mentres el sol va tocar-la, amanyagant-li les mans, besant-li la cara, omplint-la de petons d'or, coronant-la de rodones de reflexes, amorosint la fredor d'aquell cos que s'apagava.

Jo no podia pintar : no veia l quadro, no veia sinó ella. Quieta, arrupida i tremolosa, les flors, les altres flors, semblava que la miressin, i tot guaitava la figura, i tot desapareixia, i ella era tot el quadro. Lo demés feia d'aureola, de fondo, de celatge blau. Les plantes marcides, les parets pintades, l'ombra de l'enredadera, les rodonetes de sol, tot se fonia, tot s'esfumava, voltant aquella nota tant trista, aquella gran flor, més hermosa i més marcida que les altres, torcent el coll com els iris.

D'instint, com aquell que pinta una flor és en el quadro, vaig començar-la a pintar

sense que se n'adonés, i no es pas possible descriure la barreja de condol i d'egoisme de pintor am que s busquen tots els plecs del sofriment, les senyals de la mort que va apropant-se i els colors que van perdent-se quan s'es davant d'un model. D'aquella grogor esglaiadora no s veu més que les fineses del mate; d'aquelles venes malaltes, les mitges tintes violades perdent-se en colors finíssims; del dolor, la forma que surt a fòra i l'expressió de les enguníes de l'ànima. A poc de pintar, am crudeltat inconscient, la pobra malalta no era sinó una figura, una cosa d'una bellesa macabra, la natura morta primorosament hermosa.

A poca estona s va girar i va somriure, volent dir que ja ho veia que l'estava copiant, però continuant quieta, consentint que seguís la meva feina. Després, fent un esforç, va alçar-se, va acostar-se al quadro, i, mirant-sel una estoneta, va dir-me:

— Déu meu! Tant groga, tant malalta estic?

— No, dòna : es que no està més que començada; es que...

I va anar-sen cap a dalt.

A l'esser darrera l balcó, no pensant qu l'observés, vaig veure que agafava un miralle i que s mirava una gran estona; va semblar-m

que sospirava, i va deixar-se caure asseguda i clavà ls ulls en els vidres.

* * *

— Si m'hagués conegut fa tres mesos! — va dir-me l'endemà, a la mateixa hora. — Ara li puc dir : alJavores sí que m'hauria pogut treure un bon retrato. Tant alegra, tant riallera que estava! Tot me feia riure. La meva germana m tenia de renyar a cada moment, i res hi valia... Per ballar, tenia com un deliri. Miri : veu aquestes faldilles? Les duia l dia de l'ultim sarau. Qui ho diria, eh? Era en el primer que anava, i els vaig ballar tots, tots: més n'hi haguessin hagut. Diuen que allò m va fer mal; però jo no ho crec. Me va agafar aquesta tós, que asseguren que no té cap importancia, però jo no sé, jo no sé què n pensi. Hi ha vegades que crec que no serà res; però d'altres tinc una por de morir-me que fins ploro, jo que mai havia plorat!... Però no sé per què li explico aquestes coses...

— Tingui coratge, que no trigarà a curar-se.

— Que es metge, vostè?

— Que no veu que soc pintor?

— Ja ho veig. Li deia de broma. Que m'a-·ada la pintura! Veu? Si jo fes de pintor,

sempre pintaria coses que fossin alegres : boscos amb ombra, vistes, cases noves, senyores guapes i ben vestides, i... què sé jo!... coses que fossin alegres. Vol que vagi a seure?

— Com vostè vulgui. Jo ja tinc feina a fer flors una pila de dies.

— Pobres flors! — va dir, passant-los la mà per sobre com si les acariciés; i anant-sen a seure en el seu lloc.

— Veu? Me sembla que avui estic molt millor. I fins ballaria, — va dir-me am riure d'una tristesa infinida.

Pobra noia! Al cap d'una estona de seure li va agafar aquella tós, aquella tós que pujava del fons de les entranyes, una tós que li arrencava la vida, deixant-li l'ànima serena. Pobreta! Li vaig veure les dugues primeres llagrimes relliscant per la grogor de les galtes, i pantejant i amb el cap baix va quedar somniosa. Què pensava? Pot-ser no pensava, o pensava vagament, i res més amarg que aquestes tristeses fetes de somnis boirosos, de dubtes, de pressentiments extranys; aquestes tristeses séns nom, que són com un nuvol llarg que passa davant de la claror de les ànimes i deixa l cor entre boires; que són postes de sol de la vi(cap-vesprades i anyorances de coses des(negudes. Morir! A disset anys morir i sentir· morir quan s'obre de bat a bat la finestra p

na de llum i esperança, i dir-se a un mateix: «D'aquí un mes, d'aquí vuit dies, pot-ser demà, te tindras de despedir, no sols de tot lo que estimes, sinó de tot lo que estimaries!»

Per què l vareig començar aquell quadro!

Després vaig esser jo que m vaig quedar pensatiu, contemplant-la amb els pinzells aturats. Me semblava que era com un rellotge d'arena omplert de gotes de sang. «Ara n falten cinc, — pensava; — ara quatre, tres, dues.» I a l'arribar a una m deia : «Ara caurà del seu cor l'ultima gota, i caurà morta sobre ls testos de les flors.»

— En què pensa? — va preguntar-me tot-d'una, com si m llegís el fons del pensament.

— Estic molt amoïnat perquè l quadro no m surt bé.

— Que no estic quieta?

— Sí, dòna : parlo del fondo, d'aquest blau del pati. Vostè no s'amoïni i descansi.

— Bé prou que descansaré aviat!

Pera encoratjar-la anava a fer-li una broma; però, veient sa mirada resignada i convençuda, la broma sem va nuar al coll i em vaig amagar amb el quadro.

* * *

L'endemà no va baixar, ni l'altre tampoc. L'endemà passat la vaig veure darrera dels porticons. Va somriure i em va saludar; va acostar-se an els vidres, va tossir, i, deixant-los entelats, amb una mà descarnada va aixugar-los i va entornar-sen a dins.

Un dia va entrar el seu metge, i com que l coneixia ns varem posar a enraonar, mentres ella desde dalt, am sos grans ulls de malalta, mirava si descobria un signe, un moviment que la tregués dels seus dubtes. El metge va dir-me que no viuria vuit dies.

Jo no hi faltava ni un. Un imant de simpatía m'hi portava, i el quadro quasí m servia d'excusa. Veia passar les amigues, la germana, i molts cops sortia sense haver vist ningú, quan un dia va baixar, com dient: «Vinc pera que acabis el quadro».

— Apa, pinti-m, — va dir-me.

— Però, ja tenim temps, — vaig atrevir-me a respondre.

— Pinti-m, — va contestar, anant a seure en el seu lloc.

Cap dia havia estat tant contenta : tot era fer projectes pera l'avenir i aixecar castells en l'aire. Quan estigués bona cambiaria totes les flors del jardí : hi posaria rosers i molte clavellines. Res de lliris, perquè quan se pas saven semblava que estiguessin tristos. S

faria un vestit color de rosa per l'istil d'un que n tenia una amiga, i per la festa major aniria a tots els balls. Sí : tornaria a ballar, i volia divertir-se, i viure, sobre tot viure, que no era just haver de morir tant d'hora. Fins va voler regar les flors, i la viuda i jo varem tenir de regar-les.

Xuclant l'aigua s revifaven agraïdes, i ella se les va mirar d'una manera tant misteriosa, amb uns ulls tant terbols, que fou sa mirada tot un món secret de dubtes i d'esperances.

* * *

No va tornar a baixar més.

— Que la vol veure? — va dir-me un dia la seva germana gran. — Està morint-se, però la trobarà llevada.

Vaig pujar-hi, i estava voltada de les amigues, totes joves, totes alegres, vestides de clar : flors de primavera al peu d'una tomba, vol d'aucells vora un pardal arrupit, d'un pardal am les aletes plegades, amb els ulls mig closos, i am un panteig d'agonia.

— Ja ha acabat el quadro? — encara va dir-me.

— Sí, ja està acabat.

— Essent així, ja m puc morir.

— Però, dòna, per què diu aquestes coses?

—Per riure. Justament mai havia estat tant bé, —va dir-me. I se quedà adormida.

* * *

Ja no s va despertar més.

Blanca la caixa, vestides de blanc les amigues, i passant pels carrers blancs, era l'enterro d'un lliri. Am les flors del pati varem ferli una corona que van posar sobre l tumbol, i si hagués gosat hi hauria posat el quadro.

Se m'enduien fondo i figura, i d'aquell pati blau, abans tant alegre, no n restava més que quatre parets gastades. Petit com era, semblava una capsa blava, oberta i desmantelada, que n'haguessin tret les joies; un fondo de mes de Maria, desguarnit i descarnat pel vent de l'hivern; una gavia buida. Per tot arreu, quietut; a sobre, l'enredadera penjant com desmaiada; a baix, el sol sense reflexes; a dalt, un burinot negre, rondinant, al darrera d'aquells vidres.

. . . .

Molt més tard vaig exposar el quadro, i van dir-me que uns parents havien demanat preu.

Eren uns cosins, i vaig anar-los a trobar. Pobra gent! Pot-ser volien tenir un record de la pobra noia morta.

— Ja veurà, — van dir-me; — la casa que vostè sab la tenim en venda; i com que uns coneguts d'America·ns han parlat de comprar-la, voliem enviar la vista que vostè n va treure (si fos barateta) perquè vegessin la finca.

— I la noia?

— La noia... la noia rai : esborri-la.

JARDINS DE SECÀ

El qui viu a ciutat i no traspassa mai les fites de ses muralles, ni de vista coneix la Naturalesa ni sab del peu que s dol.

Encaixonat tot temps de l'any entre l'esquerda que deixen les cases am pisos apilotats, no per ample, sinó per alt, veu el cel acanat a tires, com llustrina blava si està serè o roba de folros si està nuvol.

L'ombrivola fosquedat dels boscos té d'empescar-se-la per la magra imitació dels parcs, guarnits amb arbres retallats formant a rengles, nèts de bugada, ensenyorits i endreçats. ja am plomerets sobre la soca o bé amples de baix i prims de dalt, a estil de cedre.

Les tempestats les coneix per les goteres, l fang i els escombriaires; sab que es a l'hivern quan rellisca sobre l gel; per la suor coneix

l'istiu; pels cosfipats i pulmonies, els espectacles de l'aire; i de les amples perspectives del paisatge i de la soletat del camp sols n'ha sentit parlar als poetes i als pagesos.

* * *

Per això mateix, com es llei natural de l'home voler lo que no té, com més endins viu d'una ciutat, més desitja estar-ne ben enfòra.

Si té per un passament, puja al tren i les emprèn amb ell per terrers on se parlin llengües ben extrangeres. Si no pot anar tant lluny, compra una torra i la disfruta per servei obligatori. Si ni això pot fer, lloga pis, am jardí, que serveix al mateix temps d'esbarjo als veíns de més amunt.

* * *

Però a París són molts, però molts mils, que també anyoren el camp i no tenen ni un cel obert on sortir a respirar.

Gent que viuen espessos en cases que s'enfilen als nuvols, am adicions de teulades i golfes i requartets pera enquibir-hi estadants que dormen apilotats en cambres al fons de foscos corredors on l'humitat es verge i tenyei:

les parets de verd; que s floreixen sota goteres, rellogats, sense més claror que la que entra per les escletxes acompanyada del vent, ni més atmosfera que la que ells mateixos escampen respirant. Gent que s'allotgen en carrers deserts, més freds que l'hivern, llargs, immensos i ben empedrats, això sí, però d'un endreçat d'home pobre, d'una urbanisació malalta, nova, correctament vergonyosa, trista de linies, i més trista i aigualida de color.

Amants del paisatge, no tenen (pobra gent!) ni una finestra que miri al cel, ni un forat a la paret de cara als nuvols pera penjar aquells quatre testos que ls acompanyin cantant la musica de les flors.

* * *

I desamparats a la terra, sentint amor per ella, que ls ha vist néixer i els espera, no tenint medis pera posseir un trocet d'aquest planeta, que es tant gran, busquen pels barris pobres, pels camps abandonats, pels recons més deserts, un grapat de terroços per llogar, un troç de Naturalesa, una ilusió de paisatge, enclòs dintre la tanca d'algun solar que espera que l'edifiquin.

Busquen, i vénen aquí, a Montmartre. Vénen an aquest barri, aon queden encara

parets llargues que s'extenen seguint els carrers abandonats, amb arbres que estiren els braços secs per dessobre de les tanques; aon encara hi ha verdor, aon el cel es ample encara i la terra es de fòra, esperant l'inondació de la ciutat.

Vénen i lloguen un hortet, i ja tenen camp i paisatge, am nuvols a sobre i terra abaix.

* * *

El carrer de Gaulincourt, els voltants de l'iglesia del Sagrat Cor, el passadiç dels salzers, i altres carrerons que ara ho són tant sols de nom, se veuen voltats d'aquestes hortes de pobre.

A dintre dels tancats, dividits com preses de xecolata, se lloguen els jardins i les ilusions a tant el pam. Cada troç té l seu amo; cada amo té l seu terrer. Una tanca de filferro de galliner, un reixat de fustes podrides o una verdiça són les fites de cada proprietari. El que té un arbre en el seu hort, dóna ombra an els demés; el que no té arbre ni ombra de la terra, pren la boira del cel, que allí no hi falta en tot l'any.

* * *

Lo que hi falta (valga-m Déu!) es aigua :

l'istiu, sol a l'hivern i compassió de l'atmosfera.

Allí en aquells racers, la neu hi cau esponjosa, i s'hi gela i s'hi queda atapaída esperant que vingui l'estiu. Aquest arriba traspassant la primavera, i d'una sola halenada fereix les pobres plantes brotades, mata de set lo que abans moria d'aigua, i asseca les fulles, que, encara tendres, sen van corrent en braços de la tardor.

¡Quin fred altre cop quan ve l'Octubre, en el temps d'aquelles tardes tant curtes que an el sol li falten hores pera visitar aquells recons! ¡Quina tristesa fan allavores aquells *jardins*, sota aquell gris tant gris; aquells arbres tant aixelats, mustics, esllanguits i tísics de soca; aquelles plantes sense ànima, d'una verdor esmortuída i sense sang; aquelles flors convalecents, que ensopides se troben sota 'l cel! ¡Com s'hi revolca la boira en sa humida quietut! ¡Com hi baixa 'l fum de les xemeneies, tenyint-ho tot de negre i bevent-se 'l color per tot arreu!

Es precís que l'home l'estimi molt el camp pera llogar aquells pedaços de pobre, aquell escarni, aquells terrers d'ortigues i esquerdots. Es precís que tingui fam i set de respirar naturalesa pera consolar-se d'aquell desert civilisat. I no obstant, tots se lloguen, tots tenen amo, i es cada un d'ells una ilusió.

Tot-hom vol allí tenir l'hort més bonic, més ple de flors, conresat am més carinyo; tots se disputen les llevors i els esqueixos; tots lluiten am la cruesa del vent, amb el foc i el fred de l'atmosfera, i am l'humitat i sequedat de la terra; tots cuiden aquells trocets de jardí com a un malalt, un malalt cronic, un malalt que necessita aires purs i té de viure en el fons d'un quarto humit amb els finestrons oberts.

* * *

Els diumenges al matí, quan tindria d'apuntar el sol, si apuntés, acuden an aquelles sales d'hospital a l'aire lliure.

Uns, amb aixades; am pales i martells, altres. Ningú diria que aquella gent va allí pera disfrutar de la festa; que aquells obrers, que han treballat a la nit abans, descansin amb el treball. Ficats cada hu a la seva gavia, atrafegats, suant a l'estiu i tremolant a l'hivern, claven, apuntalen, piquen i guarneixen cada hu dintre l reixat del seu terme.

Al temps de la sembra graten la terra, aquella terra trepitjada, plena de troços de runa, bocins de llauna i petxines brutes; aqu lla crosta atapaída que apiloten sota seu l ciutats grans, com a capes geologiques; i, u cop gratada, planten les flors forasteres (q

han portat dintre d'un mocador), mústigues i desmaiades. Si arrelen i l'any es bo, quan ve la sega cullen molt menos de lo que havien sembrat; si l temps gira malament, tota flor (pensaments i clavellines) i tota verdura (cols i escaroles) van esllanguint-se a l'apropar-se l'hivern. Acotxen-les com poden així que arriba, envolcallen am palla ls troncs, vesteixen els branquillons am roba bruta, i disfrecen els arbrets am prendes ventureres; que un berret vell serveix allí pera abrigar una clavellina; un llençol suat, el camp de pensaments; i una marfega arnada, una proprietat sencera.

Però res hi val : les flors no volen tapaboques ni bufandes, per més que estimin la vida. Planta hi ha que, pera no perdre-la, s'encaua ella mateixa dintre l test, dintre l caixó de petroli o dintre la capsa de fusta que li serveix de pis. Perquè allí tot s'aprofita : una llata de sardines, pera sembrar-hi les llevors; un bagul trencat, pera camp de geranis i rosers; pera llit de les flors més delicades, les gerres d'oli i les bótes de metzines. Fins la pisa trencada, els globos de quinquers, les soperes sense nances, les galledes sense fondo, tot se guarda, tot fa servei en aquells jardins sense fulles.

Molts d'aquells jardiners, cançats d'agritures, desenganyats, avorrits de sostenir uella lluita amb elements tant toçuts, bus-

quen noves distraccions en els llurs termes.

Si són aficionats al desenrotllament de les forces, ne fan, portant-se allí quatre pesos i aixecant-los, penjant un trapeci, si troben on penjar-lo, o clavant una barra que tindria de ser fixa i tambaleja quasi sempre. Si estimen altres exercicis i troben veïns de les mateixes cabories, tiren baranes a terra, ajuntant propietats pera fer lloc, i en comú posen un jòc de botxes. Si senten amor i inclinació per les besties, compren filferros i fustes, piquen mig any, i, un cop guarnida una gavia i tancada am forrellat, hi fiquen quatre gallines i els tiren blat-de-moro pera que s distreguin, menjant-sel, els dies feiners de la setmana.

Les pobres bestioles els passen esperant el sant diumenge, entretenint-se com poden, enfilant-se pels barrots i cantant pera fer-se passar la rabia si són de mena alegres; fent ous i covant-los, tot fent la mig-diada, si són d'un natural treballador i campetxano; barallant-se a picades, si de genit sobtat, pels ultims grans, que s'acaben el dijous, o tot lo més tard el divendres; badallant i menjant-se ls ous que que han covat, el dissabte; i esperant am dalit veure arribar la festa, dia de segó fresc i full tendres i altres gustoses lleminedures.

* * *

Un cop l'home té aviram, horta i distraccions, li falta casa.

Necessita un reconet pera posar-se a xopluc quan ve la pluja, pera fer-se ombra quan el sol està malhumorat, pera tenir les eines del treball i les provisions de blat-de-mo.o.

Com no coneix arquitectes, ni les obres que ha d'empendre són d'empenyo, ell mateix se fa un projecte, en el que hi entren les desferres que ha pogut arreplegar a copia d'anys i paciencia, i que ha anat apilotant de mica en mica en el camp que n diriem dels treballs o de les penes.

Abans d'empendre-ls, allò sembla una fira de coses ventureres, un encant de ruínes, una *quiebra* per caiguda. Llistons de totes mides formen per terra una verdiça casolana; troços de persianes, am més verdet deixat pel temps que senyals de verd del que foren pintades; escapulons de vigues conservant encara l paper encastat de les parets d'on procedeixen; portes faltades d'anys i sobreres d'esquerdes; tot un món ple de ferides; tot destriat, barrejat i fet a troços; tot destenyit, sentint-se a fusta corcada i a malaltia; ple d'arnes tot i de tre-'ines.

Doncs amb aquells rosegons s'edifiquen la ıca. No podent pujar parets, pugen fustes; ıgen fins a uns dèu pams, clavant aquí, apun-

talant més amunt, enquibint pedaços i fent remendos; i, en sent a dotze, cobreixen.

Un troç de zinc fa de teulada i la terra de sostre; i, un cop llesta la barraca, més pena fa com més gran es, perquè més coses velles s'hi apiloten, més desgracies s'hi veuen i més llagues i bendatges treuen a la vergonya de l'aire.

Aquest i la pluja, i la boira sobre tot, hi fan estragos. En aquelles llargues vesprades de l'hivern, quan tot neda entre aquell fum d'humitat que mandrós s'arrossega a ran de terra, aquells nius sembla que s fonguin sota l gel, les teulades suen molça, i a poc a poc s'ajeuen, fins a quedar a ran de terra; però mentres això no arriba, mentres s'aguanten dretes, ni pel seu decaiment ni per totes les malures que hi cauen o puguin caure deixen d'esser una esperança, una esperança resolta.

Aquella pobra gent tenen barraca, un reconet de món que es seu, un cau a cobert; i si bé es un cau am goteres, ells procuren disfrutar-ne, i fins a voltes ne disfruten, que la bona voluntat fa miracles quan el cor no té broces ni l cap cabories.

Allí, sobre tres pedres, voltant la caç[illegible] que fumeja, preparen un dinar fet més d'ilusi[illegible] que de vianda. Arregla la dòna ls plats, l'[illegible] me feineja, corren i salten les criatures:

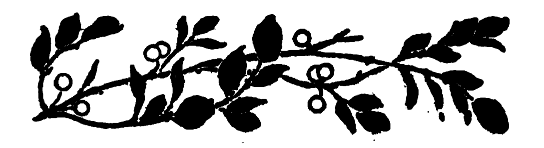
quan tots, asseguts, volten una mala taula, se treu la tapadora, i els crits dels petits fan chor am l'alegria dels grans, i l'aire passa gronxant el bon humor, i hi ha un moment que la felicitat sembla obrir els braços an aquella bona gent; un moment curt, que aquells jardins ho semblen, i somriuen les branques, com si volguessin florir tot d'un plegat.

* * *

Però ve la nit, la nit gelada i negra, i tot queda altra vegada com mort de pena i fredor. La gent se n'ha anat, i la neu torna a caure a borrallons, baixant sempre, baixant quieta i muda, com tempestat sense veu.

Una nit, una de les més fredes, una criatura de vuit anys, sense altra casa que una d'aquelles barraques, va quedar-s'hi, en un recó. Tota la nit va xiular el vent, entrant per les juntures, fent trontollar la teulada, tombant els arbres secs, i diu que la noia, al sò d'aquella remor, va quedar-se adormida pera no despertar mai més.

Planta malaltiça que era, va morir, com les antes, victima d'aquells jardins-cementiris, aquells recons de fredor on les flors viuen orint-se, i on la terra no serveix més que de nba.

ELS CAMINANTS DE LA TERRA

Una plana sèns fi. Un mar de terra s'extén sota la plana del cel. Les dugues planes són llises : la de baix, sense arbres; la de dalt, sense nuvols. El sol ja baixa, i ni una halè d'aire rellisca. En mig d'aquella gran calma, d'aquella terra cremada que reposa, s'extén la llarga i desolada carretera.

Res com aquella linia blanca dóna l vertic del desconsol. La via polsosa, extenent-se interminable per les planes com una beta extesa, pujant com una serp per les montanyes, pera tornar-se a tendre més lluny, fins a perdre-s enllà d'enllà de l'horitzó, no s pot mirar sense tenir un dubte al cor, un sentiment de vaguetat, un buid d'absencia de l'ànima que sen va seguint enguniosa la via, am l'afany de descobrir sa llargaria, que arriba a semblar infinida.

En mig d'aquella quietut de la plana, d'aquella mort esblaimada, un remolí de pols quasi invisible camina desvaneixent-se.

EL REMOLÍ

Seguiu-me, desgraciats de la terra. Seguiu el ritme de l'espai, que m'empeny vers un camí sense fites. Seguiu la pols, que es la meva ombra, l'ombra del Jueu Errant, moguda per la força misteriosa del Destí. Seguiu-me terra enllà com orenetes. Seguiu-me, però no penseu en fer niu, que la terra sols té de veure-s de pas. Seguiu-me i no planteu mai arrels, i no planteu mai amor, que les arrels plantades són nous dolors que han de dar espines per fruit. Caminem sempre, que l caminar eternalment ubriaga les idees i ensopeix pera esperar la tardança de la mort.

«Camina sempre», me digueren maleintme, i el caminar es ma vida. Am la mateixa dolçura am que s mouen els planetes, jo rellisco per la fosca del misteri. Veniu am mi, desconsolats de la vida; veniu per la llarga carretera.

El Sol va decantant-se, i, a l'enfosquir-se la terra, sembla aclarir-se la via, i per ella, com punts negres, passen ombres, seguint la polsina del Jueu Errant, que rellisca.

CHOR DE FUGITIUS

A tu t seguim, fantasma. Tu ets l'imant de la nostra desventura. Som fugitius. La patria que deixàrem fou dura pera plantar-hi les arrels de l'amor. Sentírem fred i fam a casa nostra. No teniem teulada on xoplugar-nos; no teniem escó ont arrupir-nos, i el caliu del breçol fou l'aire lliure. L'unica amiga es la mort, i ella vindrà allí ont anirem nosaltres. Guia-ns, Jueu, i porta-ns allí on voldras, que la patria que busquem es no tenir-ne.

UN CEGO

tantejant la terra;
caminant amb els ulls buids girats enlaire

On me portes, oh ombra que sospito? No veig on vaig. Sóc cego i et segueixo. De la terra que trepitjo, tot m'es igual. Conec la grandaria dels pobles pel crit que surt de sa gola; conec la grandaria de la plana per l'ampla quietut que n goso; conec el sol per la suor que m'arrenca dels meus òssos; conec el bany de la lluna pels somnis que m fa néixer; la neu, per la fredor; la pluja, per la mullena, i conec lo llarc de la carretera per lo que m tarda a trobar-se l fossar. Tot m'es igual. Camino perquè aturat no puc viure. Els homes se

cancen aviat de veure la meva desventura i tinc d'ensenyar-la de pas. Per això t segueixo, Jueu. Crec que m portes a la mort, i t'ho agraeixo.

CHOR DE GIMNASTES I PALLASSOS

Som els joglars del poble, pasturant pel camí les engrunes dels pobres. Disfreçats am retalls de la miseria dels altres surgides a sobre nostre; nascuts anant pel món; formada nostra parla de l'escoria de paraules per tot arreu recullides, seguim també la polsosa carretera. Nostra missió es fer riure, i no ns queda ni una arruga d'alegria! Tenim de divertir el poble, amagant el sofriment darrera d'una rialla; tenim de pidolar am ganyotes que inspirin el goig de viure. No podem demanar la pietat que mereixem, perquè ls homes no s'allunyin d'aprop nostre. Caminar es nostre ofici, arrossegar la tristesa per les planes, i amagar les miseries, pera presentar-nos riallers a les tristes arenes i seguir caminant. Ombra, no ns deixis, que no podem aturar-nos!

CHOR DE BOHEMIS

Re sens endona la vida. Visca la bohemia! Mai treballar! Ubriaguem-nos de sol, endor-

misquem l'esperit al compas de l'indolencia; gronxem-nos en el breçol de la ruta. Cantem entre la pols com les cigales; cantem la marxa eterna del somni, i deixem-nos relliscar am la vaguetat dels nuvols. No tenim ambició. Avorrim els jueus de la terra, i tu, Jueu Errant, ets l'unic que ns atreus per la via misteriosa. Cantant i somniant, te seguirem. Porta-ns allí on tu vulguis.

CHOR DE MALALTS

uns am crosses, altres embenats,
altres en carretons i arrossegant-se tots plegats
entre la polsaguera

Ai de nosaltres, malalts de l'aire lliure! Nostre hospital es la terra, i la miseria l remei. Sabem que no tenim cura, seguim la pols que ens arrastra, i el dolor que sofrim l'arrosseguem pel món pera ensopir-lo. No sabem on morir, i busquem nostra tomba en el racer de la ruta. Allí caurem, quan no podrem seguir-te. La pols ens servirà de mortalla, i a nostre pobre enterrament vindran les fulles seques. Som lo que l món rebutja; som les aus empestades; som l'ultima miseria que destilen els homes. Caminem. Caminem. Nostre remei deu ser darrera de les ultimes montanyes.

EL JUEU ERRANT

Seguiu, bohemis de la bohemia dels pobres; seguiu, clowns ambulants; seguiu, musics, repetint un cant séns patria; seguiu, abandonats de la sort; seguiu els que no teniu llit pera la vida, ni pera la mort un troç de terra segura; seguiu els que l'humanitat escup amb inconscient indiferencia, els que la patria desterra i en fa eterns fugitius de casa seva, els que haveu perdut els records i oblidat la llengua mare.

Veniu am mi, els que sentiu una tristesa incurable; veniu am mi, els que canteu sense veu i feu forces sense tenir-ne; veniu am mi, els que us aborden els goços; veniu am mi, processó de l'infortuni, fulles seques de l'arbre de la desgracia. Veniu i camineu sense mai parar per aquesta ratlla blanca. Veniu per la llarga carretera.

CHOR DE TOTS PLEGATS

Marxem tots a un plegat. El Jueu Errant ens inspira. Seguim el ritme de l'espai, que ns empeny per un camí sense fites. Nosaltres som els que crida, els desconsolats del món. A nosaltres ens promet que l caminar eternalment ubriaga les idees i ensopeix pera esperar

la tardança de la mort. Jueu, no ns abandonis, sigues la nostra estrella, l'estrella negra de la nit.

Ja es fosc. En el cel comencen a puntejar les estrelles. La carretera encara es blanca, i per ella van passant les tristes siluetes dels caminants de la terra. Les veus de la nit comencen a sentir-se, i allà al lluny, perdent-se amb elles, se sent encara la veu del Jueu Errant.

JUEU ERRANT

Veniu i camineu sense mai parar per aquesta ratlla blanca. Veniu per la llarga carretera.

S'ha fet nit. On van els caminants de la terra, ni ells mateixos ho saben. Van d'esma, atrets per lo desconegut, fiant-se en lo que vindrà, provant sempre terres noves com remeis nous an els seus mals, fascinats del blau cel lluny, i... qui sab!... somniant pot-ser en lo infinit, en el sempre més d'un fatalisme sense limits.

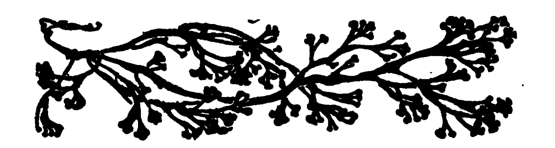
Pot-ser això senten, i pot-ser són els sols filosops que practiquen.

El seu rastre deixa un desig de seguir-los, un agre-dolç, sentit i fugit depressa, de compassió i simpatia.

Es un adéu cada un que passa per la llarga carretera.

Es l'adéu d'una vaga silueta que s'esfuma.

L'adéu del cor presoner que voldria tenir ales.

LES MOSQUES

Una de les coses que donaven més animació an el poble eren lès mosques.

Aquests animalets tant docils, tant carinyosos, tant amics de l'home, s'hi trobaven tant bé en aquell lloc de calma i reculliment, que hi venien per la primavera, hi estiuejaven, s'hi quedaven a la tardor i no sen movien a l'hivern. Arribaven les amables bestioles sobre ls vidres de la diligencia, mirant el paisatge; a l'esquena d'una mula, esmorsant-se pel camí la mateixa mula, o bé a dintre d'un cistell de fruita. Mai arribaven a peu, ni s donaven la pena de volar, quan anaven de camí. Viatjaven pel llur recreament, i no era cosa de malmetre-s les aletes, que prou que les haurien de menester així que arribarien a terme.

Al ser-hi, a terme, refetes desseguida, i

deixant les engunies i les molesties del viatge, s'espolsaven, donaven un cop d'ull al terrer, emprenien una volada indecisa de globo sense direcció, i es deixaven caure bonament allí on les portava l destí.

Això sí : semblava que estés venut, el destí. El destí sempre les duia a sobre ls terroços, però no sobre aquells terroços que tant feien suar an els pagesos : a sobre ls terroços de sucre, a les cuines, a les drogueries, o allí ont hi hagués dolçor d'aliments o dolça dolçor de vagancia. Elles, pobretes!, com papellones de classe inferior, tot ho prenien per flors : l'home era una flor, els goços també eren flors, però flors que ensenyaven les espines de la boca; les cuines eren un parc, am grans parterres de vianda, i el rebost el jardí de les Hespèrides, ont haurien passat una vida regalada, a no ser la gran vigilancia.

Perquè hi ha tanta gent dolenta en el món, que, valent-se de la bondat natural de les bestioles, els paraven enganys d'astucia allí on menos ho podien sospitar, tot pera fer mal, pera fer victimes i pera matar criatures indefenses. Devegades veien un troç de bolado sota una cosa de vidre que ls semblav molt natural, hi entraven am tota la confianç de la persona ignocenta, i, un cop dintre, n trobaven mal bolado, pobriçones!... Comen

çaven a voltar aquella capsa de vidre, per sobre, per sota i per tot arreu, i a l'ultim veien que allò que havien pres per una finca de *recreo* era un laberinte, amb una piscina, amb una cisterna d'aigua (justament d'aigua, que no la podien sofrir!), ont anaven a ofegar-se. Devegades veien una caçola, i hi entraven, i els passaven una tanca que n deien la tapadora, i també morien ofegades, però al menos tipes. Devegades (qui mal no fa, mal no pensa) s'instalaven en una cambra ben clara, ben blanca, ben *aseada*, pera rentar-se les sis potetes, i també venia ·l *verdugo*, i els feia l'infamia de tancar-los les finestres, i elles havien de fugir a corre-cuita, perquè no ho podien sofrir, això d'estar-se a les fosques.

La llum era l seu goig, la seva passió i la seva vida. S'estimaven més un raig de sol o un traguet de llum, que una cullerada de mèl o un terroç de sucre candi. L'esperaven que sortís, assegudes per les aceres, i així que arribava, al matí, ah, fillets meus, quina alegria en el mosquer, quina manera de deixar-s'hi anar i gronxar-s'hi i nadar enlaire! Quines tertulies s'armaven a les portes de câ l'adroguer! Quin sarau volador a les entrades dels cellers i de les tavernes! I quina manera de fer gimnastica per tots els carrers i places! havia mosques mares que, encara no l

veien venir, se carregaven el noi a coll i el portaven a volar, i vola que volaras, amb el pès de la criatura; n'hi havia de grosses, de color d'acer daurat, amb uns bigotassos com de barnilla platejada, que eren més calmoses i prenien la seva *toma*, assegudes al pedriç; n'hi havia que semblava que l sol les ubriagués i donaven cops de cap en els vidres; i totes plegades, lluint-los les ales com espurnes, revolcant-se per l'atmosfera, semblaven talment una polsina daurada, una vibració lluminosa, un espurneig de claror que a lo llarc dels carrers deserts feien com si l'aire bellugués i si trontollés el poble.

Elles soles l'omplien més el poble que tots els habitants i tota la concurrencia : n'eren el bullici, la gatzara i el moviment; eren l'ornamentació dels carrers, la distracció del bestiar i l'alegria de les cases. Sense haver estat mai domesticades, eren domestiques per instint i per convicció; estimaven la llar, la vida intima i reposada; i tot lo que agradava a l'home ls agradava tant an elles, que molts cops ho tastaven abans que ell, i l'acompanyaven per tot, i no l deixaven ni de dia ni de nit; i n'eren tant, de carinyoses, que molts cops, a força de tant carinyo, s'arribaven a fer pesades.

Això de pendre-s masses familiaritats que ho tenien : s'ha de confessar en honor a

veritat, perquè es l'unic defecte positiu d'aquells animalets graciosos. Se feien mestresses de tot, entraven per tot, encara que hi haguessin malalts a la casa; s'enteraven de tot lo que menjaven les families, se ficaven de peus i de mans a dintre de lo més sagrat de la beguda, i la tastaven, i fins molts cops hi prenien banys, nadant i desnadant com si fossin a casa seva; se prenien la franquesa de fer pessigolles a les noies més honestes, de fer servir de passeig a les més venerables calves; de manera que ja es compendrà que no pecaven de prudentes; però, fòra això, ho feien am tanta ignocencia, tant de per riure, am tanta gracia i am tanta dolçura, que tot sels podia perdonar a cambi de l'alegria que duien allí on les necessitaven i el tracte afable i seguit que tenien am tot-hom, ja que no feien com els goços, que bordaven als qui veien mal vestits. Elles, com més pobres eren, més els freqüentaven, sense miraments ni escrupols, i sense vanitats ridicoles.

A tenir una mica de protecció, aquests aucellets casolans, haurien tingut molta familia (i això que no l'escassejaven), i les cases i els carrers i el poble s'hauria vist més animat, sense comptar lo que hauria guanyat l'industria i el comerç i l'agricultura, que no he tingut temps de comptar-ho. Però no n tenien

gens, de protecció. Els Ajuntaments dels poblets petits no sen cuiden de l'agricultura: altra feina i altres mals-de-cap tenen; els pobres tenen prou feina a pagar pera que sen cuidin els que tindrien de cuidar-sen; els senyors... allí no n'hi havia de senyors; però, quan n'hi ha, tot lo dia baden, i per això les coses van tant bé. La mosca, com la persona, viu sense administració, sense estimuls, i té d'acampar-se-la com pugui, per sa propria iniciativa, faltada de forces vives que li donguin vida propria.

Però, deixant, pera no acalorar-nos, la politica, s'ha de confessar que a la mosca no n'hi falten pas de lo que n direm forces vives. Ella viu, socialment, sense governs, sense programes, com encara no saben viure les nostres societats, am tants drets i tants comitès i sufragis electorals, i bases i constitucions. Elles viuen perquè tenen dret a viure, perquè les han fetes pera viure i perquè han de donar vida als milers de criatures que tenen cada primavera; perquè no se n'han d'estar, de viure; perquè, no vivint, moririen... i perquè no més coneixen un sol dret : el dret de la gana, que així les fa pasturar, si l'han de menester, una costellada de mula que un ca de persona savia, esmorsant al matí bestialitat i berenant inteligencia a la tarda.

Lo hermós d'elles es que no n saben res de tot això, i que ni ho saben ni ho prediquen. Elles han anat al poble perquè allí ont hi ha persones humanes sempre hi ha per pasturar, i allí ont hi ha miseria es més facil de pasturar-hi; hi han anat sense donar-se aires de missió, ni de propaganda, ni de religió, ni d'internacionalisme : hi són i s'hi troben perquè hi ha una força superior que les hi porta, que elles, que piquen, no coneixen, i que ls picats desconeixen; hi han anat per fatalisme, en classe de fulles que porta l vent, en classe de brossa viva, en classe de remat amb ales, en classe de pols i de llevor venturera. Però elles, que són mosques, se comprèn que no sapiguen per què hi van i per què hi viuen al poble; però ls del poble, que no ho semblen, si no ls diguessin per què hi viuen, no ho sabrien pas gaire més bé que les mosques. Hi viuen, com elles, pera criar, pera buscar-se un viure trist i miseriós, pera xuclar-se am modos la sang del veí de més amunt o de més avall, pera vegetar, pera dormir i pera morir-se al venir el fred del darrer hivern. Si somnien, es que ls altres els encomanen els somnis; si resen, es que ls criden a resar; si no toquen sucre, es que ls treuen la sucrera quasi sempre, o ls tanquen dintre l pot de vidre; si estimen, es que l calor de primavera ls porta cançons

al béc; si avorreixen, es que s'entreguen; i si ni avorreixen ni estimen, es que viuen la seva vida natural. Són lo mateix que les mosques, però sense xuclador pera penetrar tant a la carn i sense ales pera volar per sobre de les miseries.

Fet i fet, la mosca es més franca, pobreta! Li falten moltes facultats, això sí, però tenen més naturalitat que l'home. Elles cumpleixen lo que la Naturalesa ls destina : festegen a la primavera, se casen a l'estiu, se divorcien sense soroll ni sentiments de *poetica*, a la tardor; i així que senten venir l'hivern se busquen un reconet aon no puguin fer gaire nosa, se tornen a netejar les sis mans, se posen el cap sota l'ala i s'adormen amb el somni dolç de criatura ignorada.

Tant tranquil es el seu dormir, que dormen tot el sant hivern, i fins n'hi ha algunes que s descuiden de despertar-se.

Les més se desperten. I tant si s desperten! Se desperten i se desvetllen, i, com si no haguessin dormit, pobriçones!, tornen a fer de les seves en tots els pobles de mosques.

Perquè n'hi ha de pobles, senyors, en que no són *las oscuras golondrinas* les que hi tornen : són les mosques.

Cada poble té l seu destí i la seva poesia

LES VELLES

Deu ser que ls homes són al camp, que ls joves són soldats, que les dònes envelleixen depressa; pot-ser les aigües; pot-ser la massa salut; pot-ser la mandra de morir-se; no sé que deu fer-ho; però enlloc se veuen tantes velles com en els pobles, i en cap poble n'hi ha tantes com n'hi havia en el *meu poble.*

A cada casa n tenien al menos dugues : la sogra i la ressogra; en algunes tres, perquè ja la jova s'hi començava a tornar; i en moltes ho eren totes. No miraveu per un portal, que darrera de la porta, arrupida i quieta, no n vegessiu al menos una; no hi havia filosa que no portés la seva vella; no s duien mitjons ni mitges al poble — i n'hi havia bastants que n portaven — que no fossin fetes de les velles; no sieu cap gat sense tenir-ne una a la vora, ni

cap foc sense tot un pilot escalfant-se ls ossos; cap rosari sense l seu agrupament, cap mort sense la seva parroquia, cap iglesia sense l seu rengle, ni cap processó ni cap enterrament sense la seva cua negra que arribava de banda a banda del poble.

I quines velles, valga-m la vellesa! Enlloc n'eren tant ni n'eren tants anys, ni tenien tanta toçuderia en el viure; enlloc n'eren quasi de naixença com allí, sent-ne tota la seva llarga vida; ni enlloc, si havieu de treure un baptisme, el trobaven tant florit i menjat de rates de les estades quasi historiques que havia passat en el registre. N'hi havia que no tenien epoca; que haurien perdut fins la memoria dels seus pares si encara no ls tinguessin vius; que tenien néts vells, que eren tradicions am vida, llegendes de còs present, cossos incorruptes am dret natural i llegitim a santedat de conserva, a la vida imperdurable exercida en la nostra vall de llagrimes.

Algunes semblaven soques d'oliveres velles i corcades, caragolades sobre d'elles mateixes; algunes, un terroç, amb el mateix color de la terra; altres s'apergaminaven, se tornaven momia d'urna; n'hi havia que s'anaven arrugan tant que era impossible l comptar-los les arrugues sense perdre-s en aquell mapa intrinca que ja no tenia forma humana; les que s cor

servaven eren les que feien més pena : la carn els sobrava, com volent fugir de la carn; i a totes, els òssos semblava que ls trontollessin, esperant la bufada de la mort pera caure desplomades, tot-d'una, lo mateix que un pilot de cendra.

Pobres velles! I quina inconsciencia en el viure! Am les mans plegades, amb els ulls de llantia apagada, velats i morint-se de fosca; amb el pit com una ossera; amb el còs de fusta corcada, encara s'arrossegaven pel poble; encara, mig doblegades, i aguantant-se per les parets, tant corcades com elles, i am tanta patina com elles, anaven vivint per costum de viure; encara hi eren al món, però no més hi eren; ja eren l'escó, la caixa de nuvia de les golfes, la roba de la calaixera vella, els rosaris de la casa, la deixa polsosa i venerada que, en compte de pares a fills, sels conservava l respecte de filles a mares i de mares a revesavies.

Pobres velles! Ja totes anaven de negre, com si totes portessin dol d'elles mateixes; ja totes portaven un dol de temps, d'anys i anys, de tristesa vella; un dol que no té remei, ni esperança ni consol; una negror de viudetat definitiva; d'aquella negror verdosa que ja comença a no ser-ne de tants anys de ser negror, i d'aquella negror de panyo de funeral,

plena de cera i esmolada de tants genolls que l'han fregada i tants llavis i tantes llagrimes que l'han fet tornar llustrosa. Això sí : aquest llustrós no podia ser més endreçat : sempre es creien que l vestit que duien seria l darrer vestit, i la roba ls anava durant més que la mateixa vida, am tot i tenir-la de tant bona mena. Duien mantellines que podien ser de museu i que eren del dia de llur propi casament; mitges negres que, refent-se l taló després de la cama, la cama després del taló, no podia sospitar-se aont havia començat la mitja; savates de columbriana que encara eren de columbriana després d'haver perdut tantes soles en el llarg camí de la vida; i, en classe de roba blanca, totes les olors de totes les pomes camoses de tantes i tantes cullites s'hi havien acumulat, perfumant-la de l'incens del camp, de la flairor aspra, de l'aroma de virtut que té la terra quan no ha estat massa trepitjada.

I això que la terra no havia sigut massa bona ni massa generosa pera elles. Les havia deixat viure, això sí, a força de penes; les havia mantingudes, els havia donat fills, masses fills; però com les havia esclavisat, fent-le: acotar a totes hores, com si fessin excavacion pera cercar de ses entranyes la pobra llev del viure, i no donant-los altres goigs qu

aquell viure, aquell allargar, aquell estar-se més estona a sobre dels seus terroços, fins a colgar-les amb ells mateixos!

I elles s'hi estaven. I tants anys, i tant sense fer-sen carrec, ni quasi saber que vivien! Se tornaven velles, més velles, am l'ignocencia serena del que espera la seva posta de sol: els ulls sels anaven enfonsant de mica en mica, com enterrant-se abans d'hora; anaven perdent les guspires del foc que haguessin niat; sels anava abaixant el cap, com cercant inconscientment el reconet aont adormir-se, tenint per coixí aquells terroços que ls reclamaven el deute del favor d'haver-les deixat despertar; i, com una llantia que s'apaga, no sentint ja amor, no sospirant, no ambicionant, fent nosa en el món, sent un moble vell, un moble usat, havent perdut el riure, havent-sels aixugat les darreres llagrimes, havent oblidat l'alegria, semblava talment que escoltessin el plorar de la campana, per si toqués a combregar; el seu combregar, que ls avisés tristament que havien de despedir-se.

I allí a l'iglesia, arrupides sota l racer d'un altar pera escalfar-se l'esperit, que ja sels anava refredant poc a poquet; prenent una mica de vida en aquell braser de l'ànima, se les veia resant, resant sempre, sense sospirar, quasi sense fe, sense esma, polsant aquell dar-

rer remei de la darrera esperança, però sense ilusions de miracle. Allí era l seu darrer refugi, i desde aquella fosca tebiona, i veient entre claror una mica de celistia espiritual, allí no feien nosa al bon Déu : la Verge era jove i hermosa i, per velles que fossin, les esperava a totes hores amb els braços oberts i blaus, i elles la vestien, a la bona Verge! La calçaven, quasi la volcaven com una nina celestial que ls recordava altres temps, aquells temps que havien de reflorir a l'alta gloria; i, com criatures negres que ja han jugat prou a nines, s'adormien pels recons al compas del breçar, del reso i de la non-non de les campanes; i començaven a dormir, a ensajar-se a provar aquella sòn que havia de durar pera sempre.

D'allí no sortien no més que pera anar a un enterrament, o a una processsó, o a un combregar, o allí aont hi anés amb elles, acompanyant-les de la vora, la velada ombra de la mort. Quan havia passat la custodia, plena de llum i resplendor; les noies vestides de blanc, tirant flors i besos d'alegria i perfums d'esperança i incens d'ilusions; quan havien passat els nois, com un vol d'aucells, arrenglerats am llur xerroteig en veu baixa; els penons flamejants, els homes mudats, les casulles capes brodades, allí, a darrera de tot, sense

llum, caminant, com sostenint-se un còs am l'altre, i tambalejant, totes juntes, com si un tremolor neguitós les tingués totes lligades, passaven elles, passaven les velles, sempre negres, sempre endolades, sempre funebres, nuvol al vespre i boira de la tardor que s'arrosegava pel poble com cinta negra de retaule misteriós, onada de fosca de monotona igualtat, boira d'hivern que passava baixa, ran de les cases, ran de la gent, ran del còs, i deixava en tot el poble una fredor esglaiadora.

A LA CAMPANA

Si algun objecte vestit am la materia sembla tenir una ànima a dintre, una ànima que parli, que plori, que canti i que sospiri, ets tu, oh campana!; tu, que am la veu de bronze remous en el cor de l'home les alegries i les tristeses més intimes, aquelles que no traspuen a fòra guardades en els fulls arracerats de la quietut més fonda.

Sospesa al cim del campanar, voltada sempre de nuvols, de llum, de serenes i d'estrelles, a tothora respires aquella santa soletat de les altures, feta de glaces d'èter, on les veus no hi arriben i hi arriben els sospirs; on la paraula no hi puja i les pregaries hi volen; on les ànimes hi passen al llençar-se a seguir la ruta espiritual de llur romiatge invisible; sola allí enlaire, voltada de flors d'escletxa obertes de cara al

cel, de flors regades pel mateix petó dels nuvols, i voltada de remolins de falzies xisclant a ton entorn com vol d'esperits malalts, vius la vida de l'aire, te nodreixes de soletat i quietut i et bronzeges de la puresa que t volta. Ton cor tant sols respira les cançons virginals fetes de sorolls d'espai, i verges les tornes a l'home, que les escolta baixar abraçades am les veus de la Natura.

Lluny de tot lo del món, lluny de les passions petites, lluny del fang de la terra, no parles més que en els moments més solemnials. No parles més que quan té d'alçar-se l'ànima i córrer vers la llum de l'ideal, quan brota una nova flor en l'aspre jardí dels homes, quan el plor té de regar alguna tomba, quan l'esperit fuig del còs, quan el cor s'enfosqueix, quan se té de resar, d'invocar i de sofrir; allavores tu parles, i ta veu va seguint els tristos batements i el compas misteriós de les veus ofegades. Ton treball acompanya la negra processó dels endolats del món, que s'abriguen de fosca pera amagar llur tristesa.

Tant sensible ets, oh campanal, per tot lo que t rodeja, tant hermosa tens l'ànima, que sempre ta veu pura respon als sentiments q... el temps t'ensenya. Si l cel es blau, serè i b... dat de nuvols, i extén la cortina alegra, ta v... vibra allí enlaire com copa d'or batent sol...

cristall de roca, com soroll d'aigua gotejant sota volta de plata. Si l cel es gris, extès com mantell de dol sobre la plana, ta veu se torna fosca, ton cant es mate i somort, i com un sospir s'apaga a dintre de tu mateixa. Quan xiscla l vent al passar per les escletxes de ton trono, ta veu segueix al vent i amb ell s'envola, com crit d'esglaiadora agonia, a córrer despietat, a aixordar les orelles de les plantes, a udolar sota les naus de les ruïnes, a entrar a les mateixes tombes, confós ton crit amb el xiscle neguitós de la ventada. Que trista t queixes al sentir caure la pluja sobre ta esquena de bronze! Que alegra que t despertes am la claror del dia! Que melangiosa sospires al sentir-lo morir darrera de les montanyes!

Quan tos fills te demanen que ls halentis, ¡am quin dalit respires el vent de guerra que et volta, i com retrona ton crit de banda a banda de patria! Ta veu es allavores un cant d'entusiasme, un *ai!* neguitós d'alerta, un vibrant tremolor rebotent per les serres, i, trobant un eco en cada pit, la sublim invitació a la marxa de victoria i la promesa cantada de santa independencia.

Oh campana! Grandiosa ets si toques a mal temps : sembla que ls nuvols se revolquin sobre teu i els trons vulguin ofegar ton crit; solemne si estas callada sondejant la gran nau

misteriosa; enigmatica i trista al comptar les hores de la vida que s'escorren incançables; i gran ets sempre : gran quan sospires, gran quan cantes o parles, i gran quan calles.

Gran ets sempre; però mai tes queixes de bronze arriben al fons del cor com quan toques a oració. Mirant-te l dia, que mor despedit de nuvolades enceses, veient el sol enfonsant-se a poc a poc voltat de glaces, sentint la terra adormir-se, no sé am quina emoció pregues pera així fer pregar als que t'escolten. Cridats per tu, en aquella hora dolcissima, compareixen tots els records de la vida; en llims confosos se veuen anar passant les esperances borrades; en processó difumida s'escorren els desenganys i passen muts de vergonya; cridat per tu, l'anyorament se desperta de tot lo que es lluny i s'estima, de tot lo que s'ha perdut, de tot lo mort altre temps; cridats per tu en el buid de l'indecisa claror, s'abraça tot lo que plora i sofreix, s'abracen tots els somnis esborrats; cridat per tu, tot resa en la gran Naturalesa.

Resa l dia que mor, la terra que s'adorm, l'home que calla i els estels que allí enlaire puntegen sobre teu, mirant-te tremolosos.

ALS XIPRERS

Alts i severs, envellutats i negrosos, vestits d'espessa molça abrigant les branques i senyalant el cel, els xiprers, a la terra, semblen fites plantades pera fer deturar l'home i pregar-li que resi.

Cada un que s va trobant en el camí de la vida es un dit demanant el silenci; cada un que veiem al costat de la ruta, ens senyala, callat, els caminants que han caigut; les arrels de cada un han abraçat els òssos dels caiguts a llur ombra, tot xuclant-se les ànimes cap amunt de les fibres, pera deixar-les volar al ser a les branques més altes.

Les siluetes dels xiprers són lapides dels pobres; són els records dels humils; són l'essencia que l'esperit ha deixat al despedir-se del món fent reviure la materia; són el sepulcre vivent

dels ultims secrets de la vida; l'arbre sagrat, fill dels ultims sospirs de l'home.

Quan l'ultim hagi mort, quan el món sigui un desert, quan el planeta rodoli com un immens cementiri, el xiprer solament recordarà ls que moriren.

D'entre l silenci etern de la terra apagada brotarà tot un bosc d'arbres llarcs i cendrosos, tot un bosc de xiprers, un bosc que l vent gelat farà cruixir a tothora.

I el gronxament aquell serà la darrera guspira deixada per l'esperit entre l caliu de la cendra.

Serà l'oració darrera de la terra anyorosa despedint les ànimes.